

Jag växte upp i Holaveden - Minnen från Laxhemmet och
Järnstadskogarna

Laxhemmet omkring 1914. Från vänster Carl August Ax,
Verner Ax, Sigrid Ax, Mor Fina och Helga Andersson.

Verner Ax
Red. Ulla Baugner
Ödeshög 1995

49215

17
11

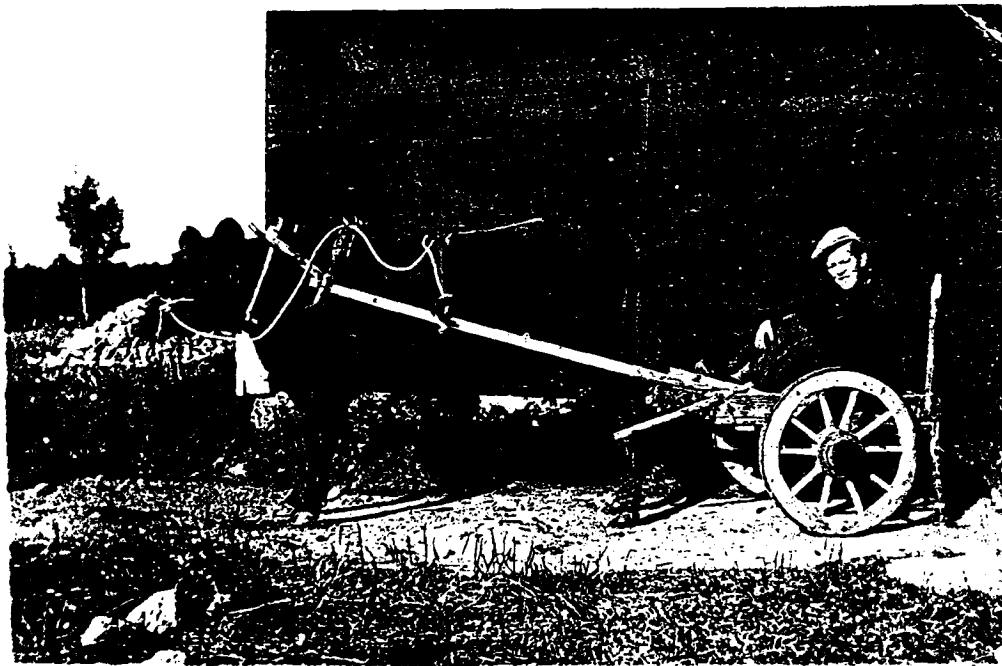
INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FOLKET I STORSKOGEN

Storskogen och kyrkvägen 51
Möten med skogens konung 54
Krösaskogen 55
Två bröder 58
Kristoffer Emanuelsson och hans sambo Alida 59
Spindor 63
Johanna Frisk och Karl Jonsa 63
Tjoalitten 66
Farbror Johan, alias "Ack-ack-ack!" 67
Tack för go mat! 70
Hedda och Robert och Kalle Hagstedt 71
Johan Roth 73
Annars Petter i Göleryd 75
Huldaskristin 76
Åsgårda 77
Petter-Inges-Petter 79
Bosa-Gustav 81
Bosafia, Adel-Nittan och skomakaren i Rambergstorp 82
Husförhör 83
Simon 83

BARNDOMENS DIALEKT

En del namn och uttryck från mormors tid 85
Exempel på dialekt 85

Lennart Ax med hemmagjort ekipage.

FOLKET I STORSKOGEN

STORSKOGEN OCH KYRKVÄGEN

När jag var hemma en gång i tiden, var min käraste sysselsättning att ströva i skogen på fritiden. Oftast var jag ensam. Det var så intressant med alla fåglar som byggde i skogen. Ja, jag var så intresserad, att jag glömde bort vad jag höll på med ibland.

Far var med en hel del i det kommunala och måste ofta delta i sammanträden, och när han åkte bort, gav han mig uppdrag, som han ansåg att jag borde hinna med under tiden han var borta. I regel kunde jag det, om det inte kom något annat intressant emellan. Det kunde vara att kråkorna plötsligt började väsnas och skrika långt borta från skogen. Det måste ju undersökas och sådant tar tid.

Det var i regel en hök eller uggle som kråkorna råkat få syn på. Den blev ofta skrämmd när jag kom, men det gjorde att jag blev sinkad och inte hunnit med mitt beting, när far kom tillbaka. "Jag förstår att du letat fågelbon igen," sa far då.

Men lördagar och söndagar var tid som jag själv förfogade över. Då gick jag och såg efter hur Vår Herre ordnat till det i naturen. Jag har förstås ingen rätt eller befogenhet att kritisera, men jag har kanske rätten att tycka. Ett jag tyckte och undrade på var varför Vår Herre lagt så väldigt mycket stora stenar i skogen. Men kanske de blivit över på ett annat ställe, där de inte passat. En sådan upplagsplats har nog varit Lysings häradsallmanning och skogarna i Stora Åby, i synnerhet de som tillhör Järnstads by.

Men ändå, man kunde finna någon liten plats ibland som blivit över, det hade blivit något så när slätt och där fanns det eller hade funnits bebyggelse någon gång. Där fick den fattige under oändligt slit och släp odla upp sig någon mager teg. Allt detta måste uträttas på fritiden, ty den rätta arbetstiden gick åt nere vid gården. Man måste betala arrende för marken man bebodde också med arbete nere i bygden.

Längs den gamla kyrkvägen är alla stugorna nu borta för länge sedan. Man måste veta var de låg, och då kan man hitta någon rest, kanske några kvistar av en krusbärsbuske, en gammal surapel eller i bästa fall några små bellis i gräset. De flesta boplatser har på de senaste åren blivit märkta med en skylt av koppar, där det är angivet ställets namn samt namnet på den sist boende.

Så snart den siste gamle dog eller fick flytta till fattigstugan, skickade kommun ett par man att riva ned stugan. Man ville inte ha någon mer inneboende. De bara ställde till kostnader och besvär för kommunen. Vid ett senare skede, när det blev aktuellt med fritidsstugor, kunde en sådan stuga ha betalats med stora pengar.

Först på vägen från Laxhemmet låg Skogsnäs och där bodde Kristoffer Emanuelsson med sin sambo Alida. Skogsnäs låg på Rävskinnshults ägor. Därefter kom man in på Järnstadskogen. Där var en lång slätt i storskogen, som vi barn ofta besökte. Det var en idealisk lekplats. Där var så roligt att tumla om och leka. Den kallades för "Kärngaslätta".

Strax bortom ändrade sig terrängen hastigt. Där nere i ravinen, när man passerat de stora stenarna, porlade och rann den lilla, trolska Kärngabäcken. Det var med respekt som vi barn passerade den, ty de gamla berättade så mycket mystiska saker, som de sett vid bäcken. Där växte stora, gamla granar på sidorna. De var mycket gamla, för det växte lång skägglav på grenarna, så där var skumt även mitt på dagen.

Kärngabäcken sägs ha fått sitt namn av att en gammal kärring hade kommit fel på juldagsmorgonen, när hon skulle gå till julottan i Stora Åby kyrka. Hon hade kommit snett vid övergången i mörkret och kommit ut i det sankta kärret, där bäcken har sitt utflöde. Någon hade väl kommit och hjälpt henne att komma upp och att komma hem. Hon var hemma i Pelarbo sades det. Jag minns julottan 1922, när jag skulle gå till kyrkan tidigt. Jag kände det kusligt att passera där trots att jag hade ett skarpt karbidljus.

Uppför en stenig och bergig backe gick stigen vidare. Där på en bergkant låg den stora stenen, som låg som en jätte en gång i tiden lagt dit den. Den var kilad med några stenar på den sneda bergskanten, som hindrade den att rulla ned på vägen. Stenen var så stor som ett uthus. Vi barn var hemskt rädda att stenarna, som den var kilad med, skulle lossna och att stenen skulle komma rullande just när vi gick förbi, så vi sprang så fort vi kunde. Men ännu idag ligger stenen kvar, det är jag säker om.

Går vi vidare, kommer vi till Sörmanstorpet. Jag kan minnas ett par gamla uthus, som stod kvar, men torpet var ned-rivet. Där var gamla gräsbevuxna åkrar och en gammal trädgård, där det kunde finnas äpplen och plommon somliga år. Den siste som bodde på torpet var Edvin Karlsson. Hans fru kom från Herrestad, där hon tjänt piga och träffat många människor. Nu blev hon satt som nygift med en liten flicka direkt i ödemarken.

Här bärgade de de magra åkrarna samt slog starrgräset i kärren i Järnstadskogarna för att fodra korna. Det berättas, att de en gång körde dit Adel-Nittans tröskverk den dåliga stigen igenom den smala och steniga passagen vid Kärngabäcken. De körde ångmaskinen, som det var trähjul under, med ett par oxar, så det var gott om karlar på sidorna att hålla i. Men i våra dar går här fram en väg, så man kan åka bil rakt igenom dessa vildmarker.

Vi går nu vidare mot Stora Åby och kommer genom en tät dunge med orörd urskog. Här fanns inget spår efter någon yxa. Det hade nog inte avverkats något de senaste hundra åren, så här var mörkt på ljusa dagen. Så kommer vi ut till Skogen, som torpet hette, där Spindor bodde med sin familj. Hans rätta namn vet jag inte, men det sades att han suttit på anstalt (spinnhus) i sina unga dar. Familjen levde väl på socknen, som

det hette, för Spindor var bara som ett skelett och orkade inte arbeta.

Vidare utefter vägen kommer man in på Stora Åbys marker. Där låg det en torpstuga, som vi kallade för Klämma. Den låg inklämd mellan två berg, så det var väl därför den kallades så. Nedanför var det små slätter, som det var gamla husgrunder på. På en av dessa grunder stod en stuga, där "Gipsarn" bodde. Han göt gipskatter och annat, som han gick omkring och sålde.

Mormor talade om att hon en gång gick hem från kyrkan och kom ut för ett förfärligt åskväder, så hon var tvungen att gå in till Gipsarn. Han stod mitt i dörröppningen så länge ovädret varade. Det blixtrade någonting förskräckligt. Mormor sade åt honom att stänga dörren och komma in. I dörröppningen var det farligt att stå. Gipsarn svarade: "Drabbar det så drabbar det." Drabbar det så drabbar det, sa Gipsarn blev ett ord-språk.

I Klämma bodde ett folk som hette Ceder. Gumman var känd för sin stora humor och slagfärdighet. Det berättades, att hon en gång var ute i skogen och plockade ved efter en avverkning. Ågaren, som även han hette Ceder, kom mitt på tanten, där hon kom kånkande på sina vedpinnar. Han vart så rasande, att han skrek av full hals: "Om jag får se att du stjälar ved en gång till, slår jag skankerna å dej!". Tantens kastade sina vedpinnar framför Ceder och skrek, även hon för full hals: "Då kan du göra öm du töcker då ä rolit å höppa på träben." Ceder hade träben.

Emellertid gick gumman Ceder bort först och gubben vart ensam i Klämma. Även Spindor på skogen dog vid den tiden. Elin Spindor och Ceder bestämde sig för att flytta tillsammans i Klämma, men Ceder hade planer på att flytta ned stugan på en av de gamla husgrunderna nedanför. Han började planera för detta men hann aldrig fullfölja det, ty döden kom emellan. Han led av bråck och detta blev inklämt och tog hans liv med en gång. Elin Spindor flyttade till en liten stuga vid Brickegården i Järnstad och där bodde hon till sin död. Den är numera borta, men där bodde länge en gumma, som vart så förfärligt gammal.

Bara stugorna kom bort och alla gamla blev döda, så byggdes farbara vägar överallt i skogarna. Tänk, om de gamla kunde se hur bra vägar det finns nu i skogen, där de med möda släpat sig fram till fots för att dagligen komma till sitt arbete nere i bondgårdarna! De måste ju börja sitt arbete i svinottan och sluta sent om kvällen för att så ta sig hem i nattmörkret med en lykta med ett talg- eller i bästa fall stearinljus.

Jag tänker på August i Korset, som bodde tillsammans med sina två systrar Sofi och Mari i en torpstuga på gränsen till Hällemon. Vägen dit var ingen autostrada, ty den gick över både brant och djup, över berg och sankar kärr, där man lagt runda stänger att balansera på. Det var att sova några få timmar och så tillbaka igen. August var "koforare" i Järnstad Vitmångård. Det är väl fel att kalla denna tid den gamla goda tiden. Varje tid har sin plåga.

MÖTEN MED SKOGENS KONUNG

När man som jag under min ungdom bodde och arbetade i skogen, kunde man knappast undgå att stå öga mot öga med älgen ibland. Jag minns då jag för allra första gången såg älg i skogen. Det var en sensation, för på den tiden fanns inte så gott om älgar som nu. Deras levnadsbetingelser har förändrats. Det finns mer lövträd i markerna nu än det fanns förr. Älgen äter ju hellre löv än barr, som blir strävt och hårt.

Grannflickorna och jag var på väg från skolan, då plötsligt tre stora djur sprang över vägen framför oss. På höger sida om oss var ett stort kalhygge från 1918, så jag antar att detta var på våren 1919. Jag ser ännu idag för min inre syn med vilken elegans djuren hoppade över de liggande träden. Vi var väldigt rädda för de stora djuren. Ja, vi var nog mer rädda för dem än de för oss, tror jag.

Men efter ett tag när vi repat mod lite grann, så började vår barnsliga fantasi att frodas. Vi skulle göra massor med mat, och alla skulle få äta så mycket kött de någonsin orkade. Det skulle bli som när Emil i Lönneberga bjudde fattigstughjonen på julkalas. Vi skulle bjuda både Hedda och Hulda, som bodde borta på skogen, och gamle Gusten i fattighuset, som ju var så mager. Ja, det var inte något överdåd någonstans just då. Det var den allra magraste efterkrigstiden, då allt var strängt ransonerat.

En dag skulle far och jag köra ved. Hästen blev skrämmd av en stor älgdjur och sprang hem för oss. Man kan undra varför hästarna blev skrämmda av älgarna. Jag har varnat det vid flera tillfällen senare.

Så en septemberkväll blev jag påsprungen av en älgdjur och då vart jag verkligen chockad. Det var den 14 september och troligen 1919. Det var kvällen före mammas namnsdag (Sigrid-dagen), och jag hade varit åt affären och köpt någon liten present åt henne. Det var så noga med namnsdagar då för tiden. Jag tror att det var ett litet glasfat, som jag hade bundit fast på paketstället. Det var rätt så mörkt. Intill vägen var ett ganska tätt bestånd med halvstora granar. Jag trampade och åkte i mörkret.

Då kom plötsligt ett stort, grått föremål ur grandungen rakt på mig. Jag hann inte uppfatta vad det kunde vara. Jag åkte ikull och skrapade skinnet på knäna och blev fruktansvärt rädd. Till råga på allt måste jag passera en av de många grindarna som fanns på vägen. Det var med knapp nöd jag klarade av detta. När jag kom hem, fick jag gå och lägga mig omedelbart. Om jag inte minns fel, fick jag kräkas ett par gånger.

Dagen efter gick far och jag och tittade på vägen där det hände. Där var stora spår efter älg. När älgen springer fort, knäpper det i klövarna på ett karakteristiskt sätt, och det mindes jag att jag hörde på kvällen.

Under några år på 40-talet, jobbade jag i skogen tillsammans med vännen Olle. Det var även då i september. Det är då

älgarna har sin parningstid. Tjurarna är då på ett särdeles dåligt humör, när de går i sällskap med sina kor, och då gör man bäst att försöka gå undan för dem.

Vi hade slutat arbetet för dagen och var på väg hem. Våra stigar skildes åt, Olle gick åt vänster och jag åt höger. Plötsligt hörde jag något som frustade framför mig. Jag tittade upp och såg, att det stod en kraftig älg på stigen jag skulle gå. Hans öron var fällda bakåt och han fnyste, så fort jag försökte röra mig. Jag spanade efter ett bra träd att krypa upp i, i fall han närmade sig. Där stod en slät tall framför mig, men den var så slät, så det var omöjligt att komma upp i hast.

Nu började den stora älgen komma närmare. Jag tog mina överdragsbyxor och slog runt tallen. Älgen stannade upp. Han höjde på huvudet och lyssnade samt gav sig i väg i fullt språng åt det hållet min kamrat gått. Han var nära att bli översprungen, men nu var de tre älgar. Jag drog en stor suck av lättnad och fortsatte min väg framåt som ingenting hänt.

Vi såg den stora tjuren vid flera tillfällen senare, men vi fäste inget större avseende vid honom. Däremot höll vi ett vakande öga på honom, för vi litade inte riktigt på honom. En morgon hade jag sällskap med honom någon km. Han gick stor och grann i morgonljuset, medan dagdropparna glittrade i granbarret. Han vände sig och tittade på mig ibland. Jag tittade efter någon risig gran att krypa upp i, ifall han skulle vända och komma mot mig.

KRÖSASKOGEN

Jag har berättat mycket om sten och moras, men jag har inte sagt något om skogens röda guld, som det fanns så gott om på den tiden, och då menar jag förstås lingonen. Det är något som nästan försvunnit ur våra skogar numera, och beror väl på den moderna skogsvården kan tänkas. Förr fick ju marken vara efter en avverkning, kanske i flera år, och då hann marken anpassa sig för en annan vegetation, och på de magra och steniga tallmoarna blev det lingon.

Det blev inte bara ett lingon här och ett där, utan man hittade oerhörda massor, om man något kände till markerna. Man kunde ösa upp utan röra sig någonting, man kunde plocka en spann eller en korg på så där tio, tolv liter på nolltid. Hemma kokades mos i stora mängder, ja i tunnor.

Vi sålde sällan något, men vi åt lingon varenda dag året om. Kokt skinnpotatis, sill så stor och fet att oljan rann ur den (det vattnas i munnen när jag tänker på den) och så "krösamos". Folket i byn tog alltid hem en tunna sill om hösten och delade sig emellan. Man samlades en kväll och räknade sillarna i tunnan, och så delades till så att alla fick lika många i sin hink, och så slogs det på lite lag åt var och en. Priset per kilo sill blev så där omkring 30 öre.

Traditionellt rördes det till ett stort stenföt med krösamos.

Lingonen rördes ut med grädde samt sötmjök. Så skars det upp en stor sill som åts spicke. Mormor lagade en specialrätt som hon kallade "dafse". Jag undrar om det är någon mer än jag som ätit det. Jag lämnar receptet här, och jag försäkrar att det smakar som inget annat.

Mormor tog enbärdricka, som hon vispade rågmjöl i och kokade som en tunn välling. Sedan blandade hon i lingon och socker. Detta åts tillsammans med potatis och var enastående gott, det kan jag försäkra.

Som mycket liten pys måste man ju följa med ut i skogen. Det blev så enformigt och då blev man ledsen. Mor eller mormor fick breda ut en schal eller något liknande, och så blev det att sova en stund i skogen, tills det blev dags att gå hem.

Ett av de sista åren som jag var hemma, hade jag och några andra ungdomar bestämt, att vi skulle besöka Adelövs marknad, men det hällregnade på morgonen, så vi fick inställa resan. Men vid middagstiden blåste det upp och blev vackert väder. Mor och jag bestämde oss för att vi skulle gå och plocka upp lingonen, som jag sett i skogen några dagar tidigare, då jag varit med vid en skogstaxering.

Vi tog med oss en tolvlitershink var. Men det visade sig, att vi tagit med oss för små kärl att plocka i och det var alldeles för långt att gå hem och tömma. Mor tänkte ta av sig kjolen och knyta om linningen, men vi måste ju gå förbi grannens när vi gick hem, så det gick inte. Det var ingen annan råd än att jag fick ta av min arbetsblus och knyta ett snöre om armarna och halsen. Vi satte den på en stubbe, och så plockade vi i våra mått och tömde. Vi fick även den så full som vi bara kunde bära hem.

Men nu var det kväll och vi måste skynda oss hem för att inte bli kvar i skogen. Vi hade varit så ivriga, att vi varken känt hunger eller törst, men nu var vi både hungriga och törstiga. Bara vi kom till grannens skulle vi få dricka, men dit var det ovanligt långt i kväll och vi var mer än trötta. Tänk, att mor Hilma hade bakat hela dagen, både rågbröd och vetebröd! Hon kokade kaffe och bredde smörgåsar. Aldrig har någon mat smakat så gott som den gången. Jag sänder ännu idag en tacksamhetens tanke till mor Hilma i hennes himmel, när jag tänker på detta.

Sensommaren 1928 blev nästan alla bär kvar i skogen, trots att det fanns ganska gott om dem. Anledningen till detta var, att frampå eftersommaren försvann en man spårlöst i skogen. Han eftersöktes hela eftersommaren och hösten med polis och skallgång men utan resultat. Han var av lite vildmannatyp, så vem som helst ville inte möta honom. Han var starkt alkoholiserad, drack rödsprit och låg ofta utomhus, enär han inte orkade hem.

Han var annars ett stort geni och mycket anlitad, när han var nykter. Dessutom var han slaktare och hade tillgång till knivar och skjutvapen. Det började komma ut rykten att man sett honom både här och där i skogen. Han hade liftat med lastbilar bl a. Andra hade sett honom vid ett massavedsupplag vid en skogsväg i allmanningen, andra åter hade sett honom i trakten av Tranås.

Det var väl någon gång i mitten av oktober månad som upplösningen kom. Det var gamla Stina, som var specialist på att plocka nypon, som hittade honom. Det finns en beteshage, som allmänt kallas Hammarsbacken, jämte allmänna vägen. På 1800-talet blev en person, som hette Hammar, dräpt där, men det är en annan historia. Emellertid finns där mycket stora stenar, och bakom en av dem stod det en cykel. Gumman förstod, att något var på tok och började söka, och efter ett tag fann hon den eftersökte. Han hade legat där hela tiden endast ett par km från sitt hem. Han hade en slaktmask i högra handen samt en sten i vänster hand.

Nu var de glada i nejden att man hittat honom, men det var ju litet sent att plocka lingon, så det måste ställas in. Däremot var många rädda att gå förbi platsen där han hittats. Fruarna i gårdarna däromkring hade syjunta sedan många år tillbaka, och de tordes knappast gå förbi platsen ensamma. En kväll när några av dem kom mitt för platsen, fick de höra det hemskaste illvrål som kan tänkas. De blev mycket rädda och beslöt, att symötena skulle ställas in tills vidare. Men det var fler personer, som passerade nattetid, som fick höra illvrål.

Vår gamla mormor var sjuk. Hon hade dåligt hjärta och i samband med detta vattensot. Det fanns inte så effektiva mediciner för sådant då som nu. Hon hade fått mediciner av dr Törngvist, men det blev bara värre. Hon blev tjock som en tunna. Därför bad hon far, att han skulle åka in till dr Törngvist och fråga om effektivare mediciner. Han tog cykeln till Ödeshög för att sedan fortsätta med tåget till Vadstena. När han kom mitt för spökstället, fick han höra ett fruktansvärt vrål. Han blev först rädd, men efteråt så arg. Hade han haft tid att stanna, hade nog spöket fått flytta på sig.

Några dagar senare fick emellertid spöket flytta på sig, ty då smög sig arrendatorn på en närliggande gård dit, och då var det inte roligt att vara spöke. Harald var en jätte, som det inte var nådigt att komma i klorna på. Det gick så att elden lyste under klackjärnen. Men tack vare att spöken är lättare än jättar, klarade sig spöket den gången. Men det har inte spökat på den platsen sedan dess!

Samma sommar som detta hände cyklade några fruar från Backasand till ett lingonställe på Hällemon, där de under många år plockat lingon. Det slog sällan fel utan att det fanns lingon där, så därför beslöt de sig för att göra sällskap och plocka trots rykten om alla fula gubbar som strök omkring i skogen. Det kunde inte vara så farligt, för de var ju i alla fall tre, fyra stycken. De tog varsin korg och cyklade dit, som de brukat göra förr om åren.

De kunde inte åka ända fram dit bären fanns, så de måste lämna cyklarna i buskarna vid vägen och gå en bit till fots. Det var rätt så fin mark just där, slätt och bra för att vara på Hällemon. Där fanns t o m en liten röd stuga en bit bort. Där bodde en tillsyningsman och hans familj. De var nog inte så tilltalade av att främmande människor kom år efter år och plockade deras bär, som växte ända intill knuten.

Tanterna spred ut sig och började plocka. Då fick en av dem höra ett mystiskt ljud från ett visst håll. Hon reste sig för att bättre spana in varifrån ljudet kom. Ett hundratal meter

bort fanns en vedtrave och på den ett huvud med ett rysansvärt fult ansikte. Det hade keps, som satt lite på sned, samt stora, snusbruna tänder. Det såg nästan ut som en sumpbäver.

Nu var det färdigt för vår dam. Hon kände blodet isas i ådrorna, gav till ett illvrål och lagade att hon kom därifrån så fort hon kunde. Då hade även de andra damerna fått syn på fulingen och de rusade så fort benen bar till cyklarna. En av dem tappade sin korg, men det fanns ingen tid att hämta den.

Efter denna gång kom ingen mer för att plocka lingon där och folket i stugan fick ha sina bär i fred. Tillsyningsmannen kunde nog ha deltagit i en fulhetstävling, om det funnits en sådan. Men han var en äkta, god och sympatisk person, som aldrig gjorde någon människa något för när.

Ett par andra grannar tvistade om lingonen nära den enes stuga. Den ene plockade av bären när den andre sov. Han tog med sig en lykta, som han placerade på en stubbe, och sedan plockade han runt omkring. Men grannen upptäckte detta, vakade ut honom med bössan och sköt ett skott på lyktan. Lingonplockaren kunde inte göra annat än gå hem.

Torgpriserna på lingon var inte höga. Svea, vår grannflicka, sålde till en uppköpare för 30 öre litern, men jag såg själv hur uppköparen tömde av dessa lingon i kundens korg och tog 60 öre per liter. Svea hade betalat sin styvmor 15 öre per liter för att få lingonen rensade, så hon hade endast 15 öre netto för egen del.

TVÅ BRÖDER

Vår grannes Karl-Johans ställe var, som jag tidigare nämnt, inte stort. Men ändå höll man sig med två kor. Det var nog magert fram på vårvintern för kräken. Mor Fia hade hela ansvaret för barnen och korna. Frampå våren tog hon barnen med ut i skogen för att plocka mossor i säckar för att fodra korna. Det var vitmossor hon tog på bergen. Det tog decennier innan det blev ny mossor på bergen igen. Hon strödde på litet mjöl och korna åt som om de fått klöver, påstod hon.

Så en dag kom gubben hem med en kvinna och ett litet barn, som han var far till. Flickan hade inget hem att komma till, så det var ingen råd. Han var tvungen att ta hand om både henne och barnet. Det värsta var, att han redan hade ett litet barn därhemma. Lille Oskar var inte mera än ett par veckor gammal. Mannen med två hustrur och två små barn hade inte ens sängar för dem att ligga i utan de fick en bädd på golvet. Stackars karl att ha vänt till det för sig! Hans gumma fick, kan man tänka, under protest ta sig an alltsammans.

Flickan fick efter hand dra sig undan och taga plats igen. Fia fick taga lille Edvin som sitt eget barn. Hon talade på gamla dagar om att hon inte kunde amma två barn samtidigt, utan lille Edvin fick äta rotsoppa för det mesta. Det satte sin prägel på honom, ty han var liten och mager och sjuklig. Mor Fia kallade honom alltid för Gretel, för hans mor hette Greta.

Det berättades, att när Karl-Johan kom till pastorsexpeditionen, tittade prosten Hålman med stora ögon i församlingsboken och så frågade han undrande: "Hur kan detta vara möjligt?" Karl-Johan mumlade nästan för sig själv: "Jag bar mig liksom lite dumt åt."

Pojkarna växte upp som tvillingar och fick ta drängplats vid tidiga år. Edvin blev lantbrukare på ett litet ställe. De hade det tämligen magert där, ty de hade åtta barn och far var som sagt inte stark. Trots att han fostrade så många barn i så fattiga förhållanden, tog han väl hand om sin gamla fostermor på hennes ålderdom. Han vårdade henne bättre än hennes äkta barn.

Oskar reste till Amerika 1902 och han kom aldrig mera tillbaka. Dagarna innan han reste, planterade han en tallplanta på en mager liten backe utanför hemmet. Den är idag en knotig martall som åskan har ristat. Den är försedd med en minnetavla, där det står "Oskarstallen". Det tycker jag på ett bra sätt symboliserar livet som varit på torpet.

Torpet ägs nu av Mjölbybor och är i det allra finaste skick. Jag själv var där den 10 juli 1988. Där står nu även en större stuga, som Karl-Johan byggde senare. Karl-Johan dog 1914 och Fia levde till 1923. Hon levde ensam i sin stuga. Ingen ville gärna gå in till henne, ty hon hade det så snaskigt och det luktade så illa. Dessutom hade hon fullt av stora råttor, som åt ur hennes tallrik på bordet. De försökte hjälpa henne med råttorna, men det gick inte. De var hennes vänner, så dem fick ingen röra.

Fia hade en syster som gick med armkryckor hela livet. Hon var lam i benen. Hon bodde i den sydliga delen av socken, i den steniga och skogiga delen. Det var på 10-talet hon kom bort. Hon försvann från sin ensliga stuga. Hennes son, som bodde i närheten, hade varit hos henne med pensionen, och sen hade ingen sett henne. Hennes son blev starkt misstänkt och blev satt på långvariga förhör, men inget kom fram.

Det fanns en tjärn någon kilometer söderut. Den var känd som otillgänglig både sommar och vinter, ty det var gungfly om sommaren och om vintern frös den aldrig så hårt att det bar en människa. Där hittade en jakthund en höstdag resterna av en människa som antogs vara hon.

När gamla Fia vart i gräl med sin styvson, sade hon: "Du tänker väl göra som de gjorde me mi söster, dränka mej." Då svarade Edvin: "Vi får nog vänta ett tag, för de ä metertjock is på vattnet. Det blir för arbetsamt att hugga hål." Då skrattade gamla Fia så gott. Hon saknade inte humor, om hon fick sådana svar hon ville ha.

KRISTOFFER EMANUELSSON OCH HANS SAMBO ALIDA

En höstdag i början av detta sekel kom det en man förbi därhemma dragande med en dragkärra lastad med en säng, ett bord, två stolar samt några bylten. Efter gick en kvinna och

sköt på kärran av allt hon var värd. De frågade efter vägen till en liten stuga nere i storskogen, som vi kallade Skogsnäs. Vid denna tid tog det, som i nödfall kunde kallas väg, slut just därhemma hos oss. Om man ville vidare, måste man bära det man ville frakta med sig de två kilometrarna till Skogsnäs som återstod. De tog sig emellertid dit och bodde där den tid de hade kvar av sitt liv.

Mannen var liten och svart med långt, svart skägg. Han såg nästan zigenaraktig ut. Kvinnan var däremot lång och mager med en schal virad runt axlarna. Hon talade med skrikig stämma och blev en landsplåga, där hon drog fram. Mannen presenterade sig som jägare och fiskare. Kvinnan var bettlerska, det fick vi erfara i efterhand.

Att vara fiskare i ett så sjöfattigt område som detta, där det var minst en halvmil till närmaste sjö, var kanske inte en så bra idé, och vi undrade hur det skulle gå. Till Lorasjön fanns det inte ens väg. Men det var ingen nöd. Kristoffer var en hejare att kunna gå. Vi barn fick sällskap med honom ibland, men vi orkade knappt springa så fort som han kunde gå.

Ja, vi pojkar var väldigt intresserade, kan man förstå, när han kom med sin stora korg, som han trätt pulsestången igenom, hängande på ryggen. Han lade ut näten och spärrade av vikarna på sjön. Sedan ställde han till ett faseligt väsen därinne i viken och skrämde i fisken i nätet. Ibland lyckades han nog så bra. Då lade vi märke till att han gick så sakta hemåt, ty det var tungt att bära. Han måste vila ofta, och talade man vid honom då, sade han sig vara sjuk. En gång hade han fått en så stor gädda, att den inte gick att få upp i korgen, och då måste han visa sin fångst. Den vägde 12 kilo, och den var svår att bli av med.

Kristoffer hade en hel samling bössor som hängde på väggen därhemma. Men de var av äldre modell. Han gjorde nog inte så stor skada på det vilda, ty någon vidare skytt var han inte. Det var alltid något i vägen när han skulle skjuta. Han hade två jakthundar, som sprang vilt i skogen sommar som vinter. Han kunde dra de mest fantastiska jakthistorier, när han kom. Hemma i köket satt han alltid på den höga vedlåren vid dörren. Han sprang ofta ut för att spotta samtidigt som han hämtade stoff till sina rövarhistorier.

Han var född på Svartsjölandet, där han vuxit upp som den tidens gangster. Han hade klarat sig utan att gå i skolan, så han kunde varken läsa eller skriva. Därför kunde han ofta hålla tidningen upp och ner, när han låtsades läsa, ty han erkände aldrig, att han inte kunde. Det var ju så skamligt att bo samman utan att vara gifta på den tiden, så en gång beslöt de, att de skulle gå till prästen för att ta ut lysning. Men på den tiden fordrades att man gått och läst för att få gifta sig.

Prästen i Stora Åby hette Håhl och han titulerades teol dr. Han åtog sig att undervisa Emanuelsson i kristendom en eftermiddag varje vecka, men detta blev inte så långsamt, ty eleven kunde ju inte ens läsa. Emanuelsson vart osams med prästen och utslängd från prästgården med order att aldrig mer sätta sin fot där.

Under vintertid sköt Emanuelsson massor med ekorrar. Det var så modernt med gråverk då. Det betalades ända till 4 kr styck för de vackra skinnen. Det var ju ganska mycket pengar på den tiden, om man tänker att ett dagsverk knappast betalades med 3 kr. Jag minns att han en vår gick till torget med 400 skinn. Det var en hel vinters skörd.

Jag var med någon gång på ekorrjakt. Det hade snöat och granarna var täckta med ett tunt snölager. Det var så grant i skogen. Det var på förmiddagen då ekorren kryper in i sin lya för att vila. På eftermiddagen däremot är han i regel sysselsatt med att söka föda. Men är vädret dåligt, så kan han ligga kvar i sin lya hela dagen.

Vi synade granarna, där ekorren brukade ha sina lyor. Jag fick ett långt metspö och peta i boet med för att väcka ekorren. Han kom ut med en väldig fart och det bar i väg för full fart mot toppen. Kristoffer stod ett stycke ifrån med sin mynningsladdare. Det hördes en smäll. Han hade så svaga skott, för han ville ha så hela skinn som möjligt. I bästa fall för jägaren kom ekorren dunsande ner för granen. I bästa fall för ekorren blev han väl bara skräm, och då vart det fart på honom. Han satte högsta fart upp i granarna. Snön, som föll ner, glittrade i solen. Jägaren med sin lilla bössa stod där svärjande för han inte träffat.

Alida, Kristoffers sambo, var en äkta bettlerska. Hon band kvastar av björnmossa. Sådan där mossa, som är grön ovanpå och har långa bruna rötter. Hon gick förbi på morgnarna med ett sådant knippe kvastar, men när hon gick hem på kvällen, hade hon en påse på ena axeln med en del smått och gott i.

De härmade mig när jag var liten pys. Jag hade sagt en gång, när jag såg Alida känka iväg med sina kvastar: "Där går Alidá. Hon jagar brö' med kvasten och farbror Kristoffer han jagar räven med bössan." Alida hade en egen taktik. Stackars den, som inte gav henne något, när hon kom på besök. Den var inte mycket värd. När hon kom på nästa ställe, kunde hon hitta på de mest stygga saker att säga, även om det många gånger inte var sanning.

Men även de som hon besökte hade sin egen taktik. Somliga eldade så pass varmt, att hon inte kunde vara inne. Hon var känslig för värmen när det rök in, så det mest effektiva var att lägga något på den heta järnspisen. Då sa hon: "Jösteli, va' här luktar ille! Då töl inte já, ja måste ha fresk luft. Ajö då." Så var besöket slut för den gången.

Åren gick och de blev gamla även de. Gubbens hår och skägg blev alldeles vitt. Alida blev alltmer virrig. Hon fortsatte sina strövtåg i bygden, och hon satt ofta kvar tills det vart mörkt. Då måste hon ha hjälp att hitta hem.

Alida hade skaffat sig en dotter i unga dar, men hon var hushållerska hos en ungskarl längre bort. Det var nästan ett par mil bort, så det var inte så ofta hon hälsade på sin mor. Hon hade ingen cykel, så det var ju långt att gå. Däremot skrev hon ofta, men de gamla kunde ju inte läsa, så det blev ofta min uppgift att gå dit med brevet och läsa det högt för dem. Alida kunde läsa, men hon hade så dåliga glas, som hon sade.

Så en dag kom gubben Kristoffer till mitt hem och bad far att åka efter doktorn till gumman. Hon var dödssjuk, sade han, och gick inte ur sängen. Far var ledamot av fattigvårdsnämnden, ett föga avundsvårt jobb. Han fick ofta ställa upp gratis, endast för den äran kan tänkas. Han fick hämta dr Bergholtz i Ödeshög, dit det var 14 km, och så åka tillbaka med honom igen. Det skulle hämtas ut medicin på apoteket åt gumman.

Det gick ju inte att åka häst längre än hem där vi bodde. Sedan skulle doktorn få gå. Men nej, det vägrade doktorn. Han hade alldeles för ont i ett ben för detta. Far sade, att nog skulle han skjutsa doktorn dit, men på hans egen risk. Jo då, doktorn tog risken att få åka hela vägen.

Far bad mig följa med och hålla i vagnen, så att den inte stälpte. Men det blev nog en färd, som doktorn nog inte glömde så snart kan tänkas, ty vagnen gick nästan bara på två hjul ibland. På ett ställe i skogen hade en gärdeskog lagt sig på sned över stigen. Doktorn riskerade att bli spetsad på de vassa störrarna.

Jag var med och tog ut medicin, och så skulle jag tillbaka till gumman med den. Men när jag kom dit, var endast gubben hemma. När jag kom hem till mitt hem, var det en granne som hade kommit på besök. Han sade åt mig: "Följ med du, så skall vi söka rätt på henne." Vi tog till ett litet ställe i skogen, och där var hon hos en gammal tant. Vi tog med Alida hem och lagade att hon fick sin medicin. Klockan hade hunnit bli elva på kvällen innan vi kom hem.

Så gick det en tid, och så blev det bestämt att Alida skulle till fattigstugan. Vi fick åter ställa upp med vår skjuts assisterade av målaren P. Lund, som även han var fattigvårdsledamot. När vi kom fram till stället, hade gumman gått och lagt sig. Gubben stod på farstubron. "Ni kan åka hem igen och hämta en kista, för det är slut med henne närsomhelst," sade han.

Lund började söka efter gummans kläder, men de stod ej att finna. "Gumman skall med, levande eller död," röt Lund till Kristoffer. "Du är så god och tar fram hennes kläder. Annars tar vi hjälp av fjärdingsman nästa gång och då tar vi er båda." Kläderna kom fram i en hast, och det bar iväg till fattigstugan. Gumman vart bra bara hon kom ut i det fria.

Vi lämnade av henne hos föreståndarinnan. Hon levde några månader där tills man en morgon hittade henne död i sängen. En annan gumma hade slagit henne i huvudet med ett vedträ för att få tyst på natten. Det blev ingen utredning om detta. Gumman som gjorde det var så senil så hon var otillräknelig.

Gamle Kristoffer svor vid allt dyrt och heligt, att han aldrig för livet skulle sätta sin fot innanför dörren i fattighuset, men det dröjde inte så värst länge, förrän han hälsade på sin Lida och t o m åt den mat han blev bjuden på.

Kristoffer levde blott en kort tid därefter. Ensamheten blev väl alltför tung att uthärda, så han donerade det han ägde till en granne mot vård till döddagar. Det dröjde inte många dagar förrän även han var ur tiden.

SPINDOR

På Järnstads ägor bodde på 10- och 20-talet Spindors. Spindor var litet undermålig både till kropp och själ, varför han inte blev godkänd till något arbete. På den tiden var det beroende av styrkan, om man skulle kunna göra sig gällande. Var man då litet efterbliven i huvudet, så hade man föga chans till arbete. Spindor var liten och mager. Det var mest ett par stora stövlar man lade märke till. Dem hade han väl fått av någon barmhärtig människa.

Hemma hos dem var det mycket fattigt. Där var många barn, som behövde mat, och de levde alla på svältgränsen. Ungarna var trasiga, skitiga och lusiga och de var hatade av läraren, då de inte kunde lära sig någonting. Därför misshandlade han dem nästan dagligen. De hade några getter som de mjölkade.

En gång dog deras moderget, när den skulle få tvillingar. Det var ju en katastrof för familjen. Men gubben Spindor hade någon hjälp att skriva till kungen och be, att han i sin stora nåd skulle skänka dem en ny get. Det var under Oscar den andres tid. Det kom pengar till en ny get.

Gubben Spindor gick ibland förbi ledande en get. Han hade ett snöre om halsen på geten och bröd i rockfickan för att locka med geten. Han skulle då till Givetorp i Rök socken till en bock för att få avkomma.

En gång under mina tidigaste skolår, när jag och en kamrat gick hem från skolan, mötte vi en get i skogen. Vi lyckades fånga den efter en hård kamp. Den var inte alls intresserad av att gå vår väg, så vi fick många smällar, innan vi fick in den i stallet hemma. Först måste vi ha litet mat innan vi kunde leda hem den till Skogen. Det var inte nära dit, och geten hade, som nämnts, andra intressen, så det var natt när vi kom hem. Då hade vi förtjänat 5 öre och en pepparkaka var. Men vi hade gjort en god gärning och ett gott arbete.

JOHANNA FRISK OCH KARL JONSA

Ett annat litet torpställe var Rosstorp, där Johanna Frisk och Karl Jonsa bodde. Det var en liten låg, grå stuga med torvtak. Där fanns en liten lagård för en ko samt ett annat litet uthus. Där var väl vedskjul samt en liten dörr med ett hjärta på. Kring stugan stod några halvvisna äppelträd, några plommanbuskar samt krusbärsbuskar med stora, röda, håriga bär på. Det hela var omgärdat av storskogen. Karl Jonsa arbetade nere i gårdarna i slättkanten, och så hade han dessutom tjänst som dödgravare på kyrkogården.

Johanna, hans gumma, hade väl ingen bestämd plats. Förutom att hon nödtorftigt skötte hemmet, tillbringade hon tiden med att skunka runt i bygden fram morgon till senan kväll. Men det behövdes väl någon som befodrade nyheter på bygden, när inte radio och tv fanns och knappast telefon heller.

Så när gubben kom hem från sin långa arbetsdag, var Johanna

sällan hemma. Ibland visste han väl något så när var hon var, men hennes räjong var stor och ställena hon besökte var många, så det kunde bli litet brydsamt att veta åt vilket håll han skulle gå och söka. Han måste ha varit mycket trött, enär det var tre eller fyra kilometer till hans ordinarie arbetsplats och han ofta var tvungen att avbryta sitt arbete för att fortsätta med en annan karl och gräva en grav. Sådana dagar blev det flera extra kilometer att gå.

När jag tänker på Karl Jonsa, kan jag inte glömma hans stora snusdosa av koppar. Den var nog hemskt gammal. Den var så stor, nästan precis som en ordinär ansjovisburk, och graverad och fin. Han bjude ur den till alla han träffade. Men det var med en viss tvekan som någon tog snus. Även jag blev bjuden en gång men tackade nej. Det var nog litet makabert, för dosan hade han hittat i en grav.

Förr i tiden var det ju vanligt, att man skickade med sina döda anhöriga färdkost. Karl Jonsa hittade ofta pengar samt flaskor med brännvin. De var väl hartsade. De hade väl glömt att skicka med någon korkskruv kan tänka. Men för Karl Jonsa och kumpan var det inget problem. De lagade att de fick upp korken, sägs det.

Johanna och Kalle var nog så olika som ett par makar kan bli. Kalle var känd som en mycket snäll och vänlig person, medan Johanna var motsatsen. Hon var snål och elak vid gubben. Han fick ofta gå trasig och smutsig och även hungrig kan tänka. De hade inga barn tillsammans, men Johanna hade en son, som hon gav allt det hon kunde komma över. Det var tämligen otacksamt, då han söp upp allt det han fick och mer därtill.

Till vår lilla affär hade de inte så långt, endast tio minuters väg kanske, och dit kom Kalle Jonsa allt som oftast, när mor Johanna skickade honom. En gång kom han med mer än lovligt trasiga byxor. Det hängde ute mer än de borde göra. Då sade handlaren till honom, att nu var det för rasande vad han var trasig. "Tycker du inte, att du borde kosta på dig ett par byxor?" "Jo, det kunde jag nog behöva," svarade Kalle, "men ser du, om jag tar hem dem, så går Johanna i morgon direkt till gunstlingen med dem." "Men," sade handlaren, "kan du inte ta på dem här och så kan du försöka vända till dem litet när du går hem?"

Ja, Karl gick med på detta, så han tog de gamla byxorna i ett paket under armen, när han gick hem till Johanna. Det gick en liten tid, så stod Karl en kväll i affären med ännu trasigare byxor. Det var snart inte mer kvar än linningen vid midjan. Då sade handlaren: "Har du inte råd att ha de nya byxorna du köpte?" "Nej," sade Karl, "dem fick jag inte ha, för dem var hon uppe hos gunstlingen med andra dagen. Jag hade bara hem dem den gången som jag gick hem härifrån."

Johanna var känd för sina hejdundrande kaffekalas hon hade en gång på sommaren. Om jag inte minns alldeles fel, var det på självaste Johannadagen som det gick av stapeln. Jag tror jag minns att det även var hennes födelsedag då. Hur hon kunde få tid att baka så många sorter emellanåt hon skumpande i bygden, kan man inte förstå, men hon höll nog på hela året. Det går ju att få ut många sorter ur en deg, om man har många mått och formar.

Så blev de fina herrarna med sina fruar från slätten bjudna, men först var det förstås kyrkoherdens. Sen sista dagen var det de allra närmaste grannarna: backstugutanterna Hedda, Hulda och Johan i Varpets gumma, som jag glömt vad hon hette. Gamla Hedda sade alltid, att första dagen var det prästerskapet, andra dagen var det storbönder och deras käringar, men tredje dagen var det tiggare, och då var det vi som fick slicka faten och hjälpa till att diska.

Kyrkoherdeparet hade papperspåsar med sig i reserv för alla kakor, som de inte orkade med. Bonden Svensson hade med sig sin Stella, den stora hunden, som orkade äta de mesta av kakorna. Hon placerades under bordet och hjälpte även andra gäster med deras kakor. Hon undrade säkert över att alla med en gång blivit så frikostiga. Men även en stor hund blir ju mätt till slut, så matte måste be om en papperspåse för det hon inte orkade med.

Johanna stupade på sitt stråk ute i bygden en dag. Hon fick hjärnblödning och fördes till fattigstugan, där hon slutade sina dagar. Gubben Karl Jonsa blev ensam i den lilla stugan i skogen, där han bodde över sommaren. Man lyckades övertala honom till vintern att bo på fattigstugan mot löfte om att han till våren skulle få flytta tillbaka igen. Han kunde ju inte skaffa sig någon ved till vintern, för på sommaren gick det inte att köra dit någon skjuts, ty då var det knappast möjligt att leda med sig någon cykel. Vintertid när kärren var frusna var det lättare att köra dit.

Han bodde kvar i stugan över sommaren, men så fick han löfte att bo kvar även vintertid, om han kunde skaffa någon hushållerska. Han tog sig för att spela på lotteri för att vinna pengar till att avlöna en hushållerska med. Det blev nog inte några större vinster. Han annonserade efter sällskap, och det kom damer och hörde sig för, men när de såg hur ensligt han bodde, tappade de lusten. Karl fick förbli ensam.

Folk tittade till honom då och då, och även fattigvården såg till honom ibland. Men så en dag när någon kom, satt han i den gamla gungstolen. Han var färdig för den kyrkogård, som han själv grävt så många gravar åt andra i.

Stugan och det andra huset blev rivet och transporterat till kolugnen för att förvandlas till gengaskol, som så många andra gamla stugor i skogen. Platsen planterades igen med granplantor, och där växer nu grova timmergranar. Ingen kan tänka att där bott människor, som inte förut visste om det. Naturen har fått igen det som fattiga, strävsamma människor lånade en gång.

Ett stycke bort, där de stora stenarna ligger, har människorna avverkat den gamla urskogen, som fanns där när jag strövade där en gång för länge sedan. Det ser ut att ha blivit ännu mera sten. Nej, det har det nog inte, men all mossa som låg grön och brun över berg och stenar, har blivit avsliten under avverkningen, och solen har torkat resten. Det ser hemskt ut! Jag skyndar därifrån för att slippa se eländet.

TJOALITTEN

På Prästabolas ägor i Stora Åby socken bodde en lappskomakare och hans familj i en liten stuga mitt inne i skogen. Han hette Otto och gumman Hulda, men han kallades till vardags för Tjoalitten. Varför vet jag inte.

En liten vindschammare uppe på var hans verkstad. Där var så smalt, att man gott kunde hålla i båda väggarna samtidigt med båda händerna. Längden var väl så där en fyra meter. I ena änden fanns ett litet fönster och där borta tillbringade han sin tid som lappskomakare. Skorna, som han skulle reparera, staplade han upp utefter väggarna. Det var alltid så mycket som kunde ligga, så det var endast en smal gång i mitten som man kunde gå på. Över hans arbetsbänk hängde en sotig fotogenlampa.

Det luktade beck, fotogen, svett och annat onämnbart. En stor gjuten gryta stod mitt på golvet med vatten. Där framme satt mästern själv. Han var en liten, torr gubbe med lite plirigt och slugt utseende. Han gjorde t o m nya skor ibland, om så var erforderligt, av en modell som passade på både vänster och höger fot. Men mest var det reparationer och lappning. Då han sällan tog mer än 50 öre, blev han överhopad av gamla, hemskt slitna skor.

Han måste varje vecka göra en tur till Ödeshög för att köpa material såsom sulläder, pligg m m. Det var väl ett par timmars fotvandring. Sedan på söndag morgon var han i farten. Då gick han hem med skor han reparerat i veckan. Han liknade då mest en stor hög gamla skor med ett par ben under och en hatt överst på.

Det blev åtskilliga koppar kaffe och ibland många supar, alltför många kanske, så det var svårt att ta sig hem. För att inte tala om att komma hem till Hulda i sådant tillstånd. Hulda var en lång, mager ragata, som tittade i kors över näsan. Hon var mycker argsint och skällde värre än en hund vid sådana tillfällen.

En av Ottos pojkar hade en gång kastat sten och träffat en av Huldans värphönor så illa, att hon vände klorna i vädret. Då ropade Hulda på Otto. "Otto, Otto, Otto, kom hit, för nu har den store drummern slatt ihjäl min höna!" För att förstå saken måste man tillägga, att den store drummern var dvärg. Han var nog inte mer än en meter lång eller högst en och en halv.

På hösten varje år hade skomakaren, lärarna, smeden och prästen en oste. Då måste de som anlitat dessa skänka mjölk. Skomakarens Hulda hade bakat många kakor till detta och Otto hade nog en flaska gömd för tillfället någonstans som Hulda inte visste om. De fick så mycket ostar så de åt ost hela året om, tror jag.

Det är åtskilliga gånger jag travat med trasiga skor över skogen till den lilla stugan. Det var bara en trasslig liten gångstig och storskog hela tiden. Jag minns på somrarna hur göken gol. Ja, den kunde höras från flera håll på samma gång och även andra fåglar såsom hackspettar och spelkråkor.

Koltrastar flög upp ur buskarna där de hade sina bon. Men jag minns också på vintern hur svårt det var att gå till skomakarn, när det ofta var mycket snö.

En gång måste jag låna fars stövlar. Det var djup skarsnö, som kunde bära det ena steget och brista det andra. Den gången var det knappt jag kunde ta mig hem. Stövlarna ville bryta benen av mig. Det gjorde förskräckligt ont. Om jag inte hade dragit av mig stövlarna, hade jag blivit kvar i skogen.

Nu finns det inget kvar av skomakaren och hans stuga. Det är nog med stor svårighet det går att upptäcka platsen där stugan stod. Planterad skog har växt upp till nästan timmer och plånat bort alla spår av bebyggelse. Skoskav, hasgnav samt armbågasår skall finnas så länge världen består, sade man förr.

FARBOR JOHAN, ALIAS "ACK-ACK-ACK!"

"Du, pojken min," sa far en vacker sommarkväll, "du skall va rediger och kila bort till Johan i Varpet efter två tjog räfspinnar, för vi skall börja slåttern på måndag, och räfsorna är tandlösa varenda en, och vi har inte en pinne kvar." Ja, det vart ju lite brydsamt, ty jag hade aldrig varit där farbror Johan bodde, men jag skulle be grannbarnen att följa med dit.

Räfspinnar var viktigt att de var gjorda av det rätta materialet och vid rätt tid på året. Det var inte att bryta av en pinne var som helst och sätta dit på räfsan inte! Det bästa träet var syren som var tagen under vintern. Så måste det vara absolut torrt förstås, för annars höll ingenting.

Det var noga att en räfsa var gjord med stor omsorg. Det talades om fästmansräfsor. Det var sådana fästmannen gjorde åt sin flicka, och ju finare den var gjord, ju mera blev pojken aktad av flickan och inte minst av flickans föräldrar kan tänkas. En riktigt prima fästmansräfsa måste ha skaft av lindträ samt kärll av ask (kärll = där pinnarna sitter fast). Och pinnarna skulle som nämnts vara täljda av syren.

Ja, barnen i granngården var villiga att följa med. Det var två flickor, som var ett och två år äldre än jag, samt en pojke som var två år yngre. Vi fick följa den långa, steniga skogsåsen mot norr. Gångstigen var hemskt stenig, så det gällde att lyfta på tårna, för vi var ju barfota allihop förstås. På höger sida hade vi den stora myren.

Myren var så stor och ödslig, att vi var nästan beklämda på ljusan dagen, när vi tittade dit någon gång. Det fanns knappast något att hämta därute. För det första var det svårt att ta sig ut, ty i brättet på en myrmark är det alltid vatten. Profilen på en myr ser ut som en låg hatt. Den är högst i mitten. När det frös till i kanten, kunde det hända att vi tog oss ut någon gång för att söka efter frusna tranbär. Men annars växte där bara låga martallar och skvattram. Om våren var det liv, ty då kväkte grodorna, och då

svirrade horsgöken däröver. Där vandrade fyra barn i den sjunkande solens sken. Fyra ungar på väg efter räfspinnar.

Vi kände farbror Johan så väl och vi kallade honom för Ack-ack-ack. Han var jämt så pessimistisk, ty han började alltid sitt tal med ack-ack-ack, så det fick han heta bland oss barn.

Nu trängde det långa kärret ihop sig till en bäck, och skogsåsen tog även slut och jämnade ut sig i en liten kuperad slätt. Det syntes att det en gång varit åkertegar där. Där i snedbacken låg den lilla stugan. Den var grå, den hade nog aldrig haft någon annan färg, med små, låga fönster med fyra små rutor. Taket var av träspån. Det såg ut som en höna som håller på att rugga.

Dörren var stängd. Det såg ut som ingen var hemma. Vi kunde ju inte tänka att någon gått och lagt sig ännu. Vi stod länge och övervägde, om vi vågade knacka på dörren. Men så tog vi i handtaget, och då började det att höras något där inifrån, och så kom farbror Johan ut på farstubron i bara den vita linneskjortan. De flesta karlar hade vita skjortor av hemvävt tyg till vardags dåförtiden. Han var så lång och mager och skjortan räckte bara till knäna. Jag kan ännu för min inre syn se hans krokiga knän och elfenbensvita ben i solljuset mot den grå stugan.

"Ack-ack-ack, barn, kommer I mett i natta efter räfsepinna! Va vill I?" "Vem ä dä, Johan?" hördes inifrån. "Ack-ack-ack, du förstår, mor, dä ä Laxhemsbarna, söm de har skeekat ut mett i natta efter räfsepinna. Hur sa de hinna hem inna sola går ner, tror du." Jo, vi hann hem med våra två tjog räfspinnar innan läggdags.

Johan var en god och ärlig dagsverkare. Åren 1908-09 grävdes ett dike genom våra marker därhemma. Det var Johan i Varपालyckan, hans son samt min far som sysslade med detta. Det var så besvärliga marker med småsprickiga berg. Man handborrade ju på den tiden. Johan höll i borret och de andra slog med var sin slägga.

Någon gång hände väl att släggan råkade slinta och Johan fick en smäll på fingrarna. Då skrek Johan: "Ack-ack-ack, nu slog ni till min tumme så den blev som en visp." "Åja, far, ta av dej handsken, så får vi titta på det," sa sonen hans. " Nej, det törs ingen titta på, för det är mos av mina fingrar, det vet jag väl." Det var inte alls så farligt som han gjorde det till.

Det laddades och sköts, det small alldeles förskräckligt, och en skur av småsten stod upp mot skyn och dalade ner ibland träden i skogen efterhand. Nu var de nyfikna att se resultatet. Johan var alltid först att kommentera resultatet av skottet. "Ack-ack-ack, det gick inte bort mera än jag kan stoppa det i min snusdosa," sa Johan.

Johan var intresserad av att meta. Han drev iväg om söndagsmorgonen, ibland till kvarndammen för att dra drömgäddan som han aldrig lyckades fånga. Han hade täljt sig ett metspö av rank björkslya från skogen samt hade en liten korg i handen med en liten smörgås, som hans gumma lagat till. Och så burken med maskarna i förstås.

Johans gumma var liten, kutryggig och kulmagad. Det berättas, att hon en gång erbjöd sig att äta upp det som gubben metade upp ur ån, när han kom hem, och därtill skulle hon svälja det som det var utan att koka eller steka. Det vart en liten, liten en, det var en ruda, men gumman var envis och släppte ner den som den var.

Rudor hör till de mest seglivade individer som finns på vår jord, så han var nog inte död. Gummans mage började växa och hon blev sjuk. Nu trodde hon förstås att fisken börjat växa. Det gick inte att övertala henne om annat. Men det var väl då som nu något annat styggt och farligt som kan växa i människors mage, vilket är farligare än en liten fisk. Jag garanterar inte för sanningen att gumman åt fisken. Det är nog en skräna.

Johan högg ved i skogen om vintern. Jag kommer ihåg att jag mötte honom någon gång. Han kom bärande på sina verktyger: en sågbock, en klubba gjord av en vresig björknosa samt ett par hemsmidda yxor. Sågbågen var gjord av en lång, böjd grangren att spänna bladet emellan. Sådana verktyg finns på museerna numera. Våra tiders barn skulle inte tro att man kunde åstadkomma något med dessa verktyg.

På den skogsås som jag nämnde pågår för närvarande avverkning. Där går ett jättestort monstrum till maskin som kallas processor. Den liknar inte på något sätt Johans såg. Det är nog bra, att Johan slapp att få se den. Han hade säkert sagt: "Ack-ack-ack, så hemskt." De trän processorn avverkar är mellan 180 och 200 år gamla. De har fritt sig så länge tack vare den hemskt steniga terräng som de växt i.

Föraren av maskinen har fått anmärkning för att han lämnat för höga stubbar, men det är ju en ytterst dyrbar maskin som måste aktas. Det får inte sågas i några stenar med den givetvis. Det är skogsägarna, som blivit påförda avverkningen, ty skogen är så gammal, att all tillväxt avstannat och den står kvar endast med förlust. Men skogsägarna är inte så benägna på avverkning, enär hela förtjänsten ätes upp i arbetskostnader, skatter och återplantering.

Generationerna växlar i skogen, bland djuren och bland oss människor. Johans ättlingar hjälper till att befolka våra tätorter och städer. Femte generationen, som jag känner till någon av, finns i Vadstena och Skänninge. Det vet säkerligen inte var Johan och hans gumma bodde. Jag kan nog inte heller åtaga mig att visa dem. Dels har skogen växt upp, och så har det byggts en ny väg just där fyra små barn vandrade en gång barfota och bärande på en påse räfspinnar för cirka sjuttio år sedan.

TACK FÖR GO MAT!

Ja, det var Johan borta i skogen som vi kallade så för hans glupande aptit. Han bodde med sin lilla gumma Hulda i den

lilla torpstugan långt inne bland stenarna i den stora skogen. Han var torpare, så han gick i bygden som dagsverkare lite var som helst var han behövdes.

Han fick alltid hålla sig med egen mat, ty han var nästan omöjlig att mätta. Det berättas att han en gång var på en gård och arbetade. Av någon anledning måste han gå hem före de andra på eftermiddagen, så han fick gå in och äta före de andra. Det var väl på middagen, ty det serverades rotmos med kokt fläsk.

Johan tog för sig en försvarlig portion, som han slukade i ett nafs. Men det var inte nog, det blev bara inledningen till mera. Husmor tittade med bävan på sin rotmosgryta, som blev allt mera tom. Snart kom det ju in ett gäng med matfriska karlar och vad skulle de äta nu när grytan var tom! Men nu verkade det som Johan var mätt. Han lutade sig bakåt i stolen, lade sina stora labbar på sin stora mage, drog ett djupt andetag och sade: "Tack för go mat!" Det fick han heta resten av sitt liv.

Hans lilla gumma hade nog fått slicka tallriken efter Johan, för hon var så ynkligt liten och mager. Annars blev hon väl gasförgiftad, ty Johan var som ett medelstort gasverk, när han ätit så där mycket. Det gick knappt att tänka sig honom i den lilla, lilla stugan. Men gumman dog ifrån Johan och han blev ensam, men inte så länge. Han gifte om sig ganska snart och omsider fick de en dotter, som, när hon blev vuxen, blev gift med en hantverkare i trakten.

Det berättades många historier om "Tack för go mat!" i bygden. En gång hade Johan tillsammans med två andra gubbar tagit sig åt att rensa ett dike. De hade var och en med sig matsäck. Den bestod merendels av ett stycke bröd med ost och smör eller stekflott samt stekt eller kokt fläsk. Johan hade med sig en hel stor kaka bröd. Det bakades mycket större kakor på den tiden, ty de bakades i stora ugnen, som man sade. Där gick in hur stora kakor som helst. Ja, så hade han en literbutelj full med mjölk, som var instucken i en ullstrumpa, allt förvarat i en spånkorg.

Så vart det matdags och gubbarna tog fram var sina matpaket, så även Johan. En av gubbarna ville vitsa med Johan, så han sade: "Jag tror att hon har glömt att skicka med dig matsäck idag, din käring." Då svarade Johan: "Ät ni, pöjka, I förstår jag har liksom inte haft nöen matlust på nöra dar, så mej sa ni inte rätta er ätter, förstår ni!"

Johans måg ägde ett litet torp, där det växte ett par stora sötkörsbärsträd, som blev orsak till Johans död. Johan och hans maka var bjudna dit en söndag på sommaren, när bären vart mogna. Johan kröp opp i trädet så fort han kom dit. Han åt bär hela dagen utan att spotta ut någon enda kärna. Men framemot kvällen när han skulle gå hem fick han fruktansvärda knip i magen.

Frampå natten måste hans gumma springa efter hjälp, ty Johan blev sanslös och måste till doktorn. Men det var för sent. Johan dog när han kom fram till lasarettet. Doktorn konstaterade, att tarmen hade brustit på grund av att kärnorna hade svällt. Tag varning av detta och svälj aldrig bär med

kärnor i!

Manda, hans fru, blev ensam i den lilla stugan i skogen, där hon levde i många år efter gubben. Hon blev ganska senil mot slutet av sitt liv. Hon gick ofta till vår lilla handelsbod den rätt långa och steniga gångstigen. Men så hade hon inte setts på några dagar, och när man undersökte hur det var, fann man det man fruktat. Gamla Manda låg medvetslös i sängen och hon hade ej många timmar kvar av livet.

Över högen av resterna av stugan bestående av gammalt tegel och lera växer gräs. Där har på senare år placerats en kopparskylt med uppgift om den sist boende samt namn på barnen. Skogen håller på och ta igen vad den en gång fick släppa till. Gläntan där stugan stått blir allt mindre för varje år som går.

HEDDA OCH ROBERT OCH KALLE HAGSTEDT

I den allra minsta stugan jag sett i Järnstadskogarna bodde Hedda och Robert och Kalle Hagstedt. Där fanns ett enda rum på kanske 3 gånger 5 m och där levde fyra personer på den tiden då gamle far Hagstedt, som jag inte minns, levde. Takhöjden var blott ca 150 cm, så därför fick man antingen sitta eller gå krokig därinne.

Där var en stor öppen spis, men på senare tid stod där en plåtkamin, tror jag. Väggarna var tapetserade med tidningspapper och även i taket var det klistrat tidningspapper, som var taget ur en söndagsbilaga till Aftonbladet. Bilagan, som hette Brokiga Bladet och kom på lördagen, innehöll mest lite sagor och serier för barnen. På sista sidan förekom i oändligt många år en serie, som hette Mammans och pappas första barn och förstaeligt nog handlade om en mycket bortskämd unge. Serien var tecknad i färg, och jag minns hur man som barn längtade efter lördagen, då Aftonbladet kom. Dessa sidor utgjorde tapeter i stugan och detta var ju jätteintressant för oss barn.

På var långsida i rummet fanns det en säng. I den ena låg gamla mor Hedda och i den andra pojkarna Kalle och Robert. Så fanns där ett litet bord fram vid fönstret på gaveln och över hängde en liten fotogenlampa. Vid spiseln stod en gungstol och i hörnet en dragkista. Utanför i södersluttningen var det ett litet köksland, där det växte kraftig potatis och lök. Bakom växte storskogen, det var nästan urskog, där syntes inte mycket spår av mänskohand, så det var inte svårt efter vedbränsle.

Arbete fanns det vid gårdarna. De gamla fick i sina dagar göra dagsverken där. Det var långa dagar och mycket litet betalt. Pojkarna växte upp i skogen som vildar. De liknade mest apungar. De var skygga och sprang och gömde sig när folk kom gående, men på samma gång var de mycket nyfikna. Det berättas att en svenskamerikan, som var och tittade på en gård som han senare köpte, envist påstod att det fanns apor i Sverige. Han hade sett ett par inne i djupa skogen, påstod han.

Kalle och Robert gick i Stora Åby kyrkskola. En dag reste sig Kalle, som var äldst, ur bänken och sade: "Snälle magistern, jag skulle be att få gå hem och ge fåra för mor ä borta." Strax därpå reste sig Robert och sade: "Magistern, jag skall be få gå hem ja me." "Vad skall du göra hemma då?" "Jo, ja ska hjälpa Kalle å ge fåra."

Kalle blev som vuxen mest lik en gorilla. Han var puckelryggig, hade påtagligt långa armar samt svart hår och stora läppar. Han blev inte så gammal, för han dog i lungsot i stugan när han blev vuxen. Det blev ingen särskild rengöring efter honom, och därför blev vi ungar förbjudna att gå dit, men vi gick nog dit ibland ändå. Ingen av oss fick lungsot som väl var.

Vi måste gå dit ibland när vi ville ha Robert till arbete. Han var en god arbetare, om man bara hade beröm att ge honom. Då kunde han jobba på hur mycket som helst. Vi i vårt hem lejde honom ofta till slåttern. Om vintern sysslade han mycket med att spränga sten ute på åkrarna. Det rörde sig om handborrning på den tiden, en krona per aln.

Bröderna var mycker begivna på att göra elakheter och spratt för andra, och det kunde ju inte alla acceptera, så det blev stryk ibland. En granngumma, Hulda i Rosstorp, hade låtit riva potatis för att göra stärkelsemjöl. Man gjorde så förr, om man fick potatis över på våren. Ofta rev man potatisen för hand, men man kunde ibland låna en kvarn att mala den på. Smeden Leonard Liljegren i Järnstad lånade ut en sådan kvarn. Den rivna massan måste sedan stå ett tag och sjunka för att man skulle komma åt stärkelsen.

Hulda hade ett kar med riven potatis ute över natten. På morgonen när hon skulle göra det färdigt, befanns massan vara uppblandad med färsk kogödsel. Robert blev misstänkt för att ha gjort detta. Det gick en tid, men så en vacker söndagsmorgon bultade det på dörren, när Robert och hans mor Hedda låg och sov. Gumman tordes inte annat än att öppna. Det var två kraftiga "damer" som kom in. En av dem tog gumman och skjutsade upp henne i den öppna spiseln, medan den andra klädde Robert där han låg i sängen.

Det vankades mera stryk för andra elakheter som han gjorde med vägen och grindarna på skogsvägen, där mjölken skulle dragas hem från korna som gick på skogsbete. Det var ett par kraftiga kvinnor även då. Efter hand blev situationen så ohållbar, att han ständigt gick beväpnad och hemma i stugan hade han en bomb, som han själv tillverkat med dynamit i en flaska med en mycket kort stubin.

Han arbetade nu i Ödeshög vid en industri med nattarbete och måste åka hem efter midnatt. Han hade dåligt samvete och var mörkrädd och rädd för fler överfall, så han sålde den gamla stugan till en tatarfamilj. Han sade, att nu skulle bönderna i Järnstad verkligen få se på fan, för han hade sålt till riktiga fullblodstattare, så de skulle få smaka kniven, om de sade något.

Det gick en tid och det blev sommar. En vacker dag kom ett tvivelaktigt sällskap. De hade hästar, käringar och ungar i

massor. Hästarna släppte de vall var som helst i markerna. Själva tog de den gamla stugan i besittning, men den hade ockuperats av stora stockmyror, så där gick det inte att bo. Efter ett par dagar kom de ner till markägarna och ville sälja stugan. Bönderna i Järnstad skramlade till köpeskillingen och gick direkt och tände eld på stugan. Tattarna drog hädan och innevånarna i Järnstadbyn var glada. Men det sägs att Robert inte fick ett enda öre för sin stuga. Tattarna lär ha visat honom kniven när han begärde betalt.

Robert fick arbete vid vägverket och köpte sig en liten kolonistuga, som gick att lasta på en lastbil och flytta vart som helst. En tid bodde han i närheten av Boxholm, senare nära Malmslätt där han slutade sina dagar. Robert Hagstedt avled den 1 juni 1981. Han var född den 2 oktober 1893. Han är begravd på Linköpings kyrkogård. Några närmare anhöriga fanns nog inte.

Om mor Hedda berättas följande historia. Hon lär ha sagt till sin granne: "Öm du inte har ti å komma in å prata ve mäj, kan du väl köra in huvet i farsta å skrika: "Lever du kärng?" Får du inget svar då är kärnga dö."

JOHAN ROTH

Utefter vägen mellan Boeryd och Laxhemmet låg i min barndom ett torpställe. Där bodde det en gammal tokig gubbe som hette Johan Roth. Det var verkligen synd om honom. Han led av någon slags förföljelsetmani och religiösa grubblerier. Andar och demoner förföljde honom alltid och överallt. De kom i hundratal från alla håll i världen, men de allra elakaste kom från Turkiet och Rumänien. De kom i sådana massor, ja, i tusentals miljoner tjug, och de strömmade in genom skorstenen på stugan. De t o m kröp in i nyckelhålet på dörren till stugan, så han måste stoppa papper i det.

Han hatade dem på samma gång som han var rädd om dem. Vid kyliga kvällar gick han ut på farstubron och ropade: "Kom in, ty det blir nog kallt i natt, ni som sitter under sticklebärsbusken, ni fryser ihjäl annars." Han fångade en del som han avrättade varje morgon på en större, lös sten, som låg på en bergkant vid en åker. Dit var varje morgon på vintern en stig uppsopad. Men elaka ungdomar kunde inte låta bli att driva gäck med gubben. De välte ned hans offersten i åkern. Han orkade inte trilla upp den dit där den låg förut utan måste anlita hjälp.

Han berättade de mest hårresande historier om upplevelser han haft på nätterna, hur de trängde sig in på honom, åt upp hans mat o s v. En gång berättade han hur han tog ihjäl självaste gammeldemonen från Turkiet. Han klöv hans huvud med spaden i sticklebärsbusken. "Men," sade han, "han var nog hemskt gammal, för han hade endast en enda tand kvar i munnen."

Stackars Johan blev alltmer förföljd allteftersom tiden led. En kväll skulle mor och jag gå åt Järperyd och köpa mjölk, och då mötte vi Johan i skogen. Det var en vårkväll och litet

regndisigt. Han var klädd i en lång, svart rock och hög svart hatt, och han bar en stor, gammal bibel under armen. Vi frågade vart han skulle taga vägen mot natten. Då började han gråta och sade, att nu hade det gått så långt, att det inte gick att vara hemma längre, ty de onda andarna behärskade hela huset för honom och han måste ligga under en gran i skogen i natt.

Det gick en vecka ungefär. Så kom han en kväll till far och frågade, om han fick ligga på logen. Far var tveksam med tanke på brandfaran, men Johan bedyrade att han inte hade några tändstickor på sig. Han låg några nätter, men så var de där igen. De onda andarna gick inte att lura.

Det gick en liten tid. Ingen saknade honom, men så hittades han på en dikesren mellan Brickegården och Syllerstorp, där han legat död någon tid. Bredvid stod en kannkruka med sur mjölk, som han hämtat hos någon bekant. Det sades, att han inte hade några anhöriga utan var ensam, men när han var död kom massor med släktingar, så hela torplyckan var full. Alla undrade om det fanns något att ära.

En arvinge, som far och jag talade vid, hette Frinanda. Hon berömde farbror Johan som världens snällaste människa, och så var han ju så gudfruktig. Men nästa minut svor hon ve och förbannelse över honom för att han var så snål, att han tömde över sig mjölken, när han stupade. Annars hade han levat än, sade hon.

Johan hade en gång i tiden varit gift. Hans hustru hette Stava, och det påstods att han varit mycket elak vid henne under deras levnad. Hon fick stryk ofta sägs det. Han körde plogen och harven med kon och gumman fick dra lika mycket. Johan hade piska, och Stava och kossan behandlades lika med piskan. Den som sackade efter fick ett rapp.

Stava dog och Johan vart ensam och grubblande. Hans grubblerier blev mer och mer religiösa. Kanske hade han förtjänat de plågor han fick. Han talade om Stava som ett helgon. Hon satt, sade han, hemma hos Gud Fader i himmelen på Hans högra sida närmast tronen.

Vi hemma i Laxhemmet hade mycket kontakt med Johan. Ett tag funderade han på att flytta stugan till Laxhemmets ägor, då han var osams med markägaren, som då var Johan Hedenberg. Han drog ihop stenar för bygget på ett berg på andra sidan gårdesgården till Laxhemmet, men så flyttade Hedenbergs och stugan fick stå kvar.

Varannan vecka kom han till mor Fina i Laxhemmet med några skålpund mjöl och några gram jäst. Då skulle mor Fina baka åt honom, för mor Fina var, som han sade, själva kronan till att baka. Mor Fina fick en tolvskilling (25 öre) samt en kaka bröd för besväret.

Ett mindre delikat uppdrag hade min mor Sigrid. Hon var nämligen hans hårfrisör, och det var plågsamt, för han tvättade sig i sin egen urin, och det luktade förskräckligt. Håret var ju tämligen långt och tovtigt, så det var otäckt och arbetsamt. Mor nekade, men då vart Johan arg och röt i: "Vad är du för dålig kvinna som inte kan klippa hår. Det kunde t o m Stava."

Lönen för att klippa var 25 öre.

Stugan stod kvar i många år efter Johans död. Den var grå och spåntäckt och taklös så småningom. Som barn hade man skräcken i kroppen när man skulle gå förbi. Det fanns gott om spöken på den tiden.

Tänk, vad folk var oförstående på den tiden. Var det någon som avvek från det normala, skulle det drivas med honom. Det var ungdomens största nöje att driva gäck och jäkel med sådana. Som om en sådan människa inte hade nog problem utan att andra skulle göra det ändå värre för honom. I våra dagar hade Johan blivit intagen på anstalt, men frågan är om han levat bättre där. Kanske. Han hade väl blivit lite renare och fått lite bättre mat.

ANNERS PETTER I GÖLERYD

Bland många roliga gubbar, som fanns i vår barndom, får man knappast glömma Anners Petter. Han var ett original på sitt vis. Även hans gumma, som hette Hulda, var originell. Vi barn kallade henne för Anners-Pettra-Hulda och Anners Petter själv för Blåbäver, för han hade den vänstra sidan av sin kropp alldeles svartblå av ett födelsemärke. Dessutom var han halt och gick med käpp.

Han gjorde kvastar som han gick omkring och sålde. Förtjänsten kunde nog inte bli stor, för han tog inte mer än 50 öre styck för de stora och 25 öre för de små. Han måste först hämta björkriset i skogen och tälja till kvistarna och binda ihop kvastarna och sen gå ut på bygden för att sälja dem.

Vid Höghults skola fanns vid denna tid inte någon elektricitet utan uppvärmningen skedde med ved. Kommunen köpte om hösten 20 kbm prima björkved, som måste handsågas. Anners Petter sågade den veden under många år. Han hade hela 2 kr per kbm för att kapa veden på två ställen på enmeterslängd. Förtjänsten för att hugga en kbm ved i skogen var då 1,25, ja, det var ett tag nere i 75 öre, så Anners Petter hade bra betalt.

Det var predikan en gång i månaden i skolsalen av kyrkoherden. Då gick Anners Petter ända fram till katedern, tog prästen i hand, hälsade "välkommen, välkommen" och bugade så djupt, att han närapå slog pannan i golvet. Vi barn hade mycket roligt åt detta, ja, vi gick nog på månadspredikan bara för detta. Ja, Anners Petter krusade för dem han räknade som överhet. Han hyste en stor respekt för dem som stod högre på samhällsskalan än han själv.

Det berättas att han en gång kom in i Axel Thunborgs affär i Ödeshög med en påse i handen. En kvinnlig expedit frågade vad han önskade och Anners Petter svarade, att han helst ville träffa herr Thunborg själv. Bitrådet svarade, att det inte gick, ty herr Thunborg var på ett sammanträde på banken och därför ombads Anners Petter vänta ett tag.

Men Anners Petter tog sitt lilla knyte och stegade iväg till banken. Han gick direkt in i sammanträdessalen, skakade hand med alla gubbarna, och när han slutat hälsa gick han fram till herr Thunborg och frågade högt och tydligt: "Vill herr Thunborg köpa litet napp idag?" Napp var stickylle bestående av kasserade strumpor o dyl, som köptes i återvinnings syfte. Herr Thunborg hänvisade till affären, så Petter fick gå skamsen tillbaka dit med sin påse.

Även Petters gumma var originell. Hon talade så fort och slarvigt, så det blev så bakvänt ibland. En gång berättade hon för sina granntanter om deras nya veranda. Det var så bra med den. Hon kunde inte uttala veranda utan det ville gärna bli "varandra" i stället. Hon berättade att de kunde använda verandan till nästan vad som helst. "Vi sitter på varandra, vi äter på varandra, ja, vi t o m ligger på varandra, ja, vi gör nästan allt på varandra."

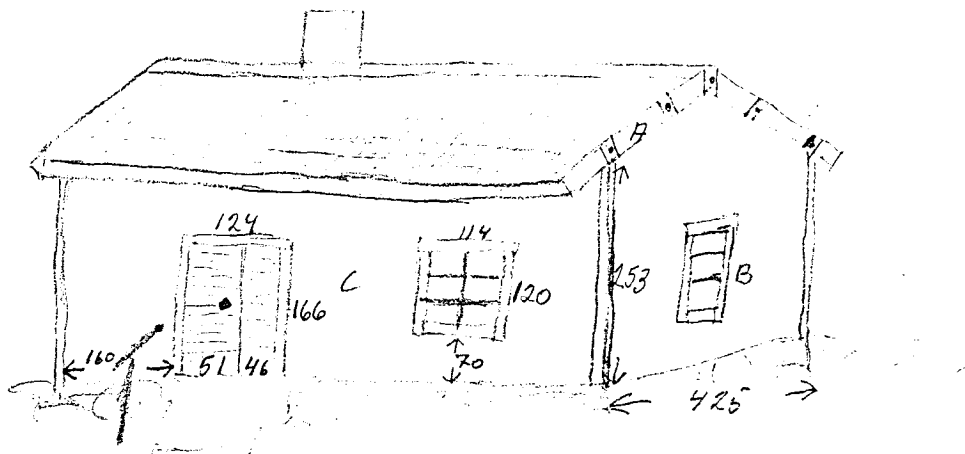
HULDAS-KRISTIN

Jag får inte glömma gamla Hulda, när jag skriver om de gubbar och gummor jag minns. Varför vi kallade henne Kristin, har jag undrat på, men hennes mor hette väl så. Hon var en väldigt stillsam och timid person. Det nästan gränsade till enfald. Hon bodde i skogen vid vägen nära vår skola. Den gamla, gråa, lilla stugan har stått kvar ända till våra dagar, men för en tid sedan, då jag färdades förbi, såg jag att den förts bort.

Den var under min skoltid täckt med torv liksom uthuset, men den hade under många år stått obebodd. Det var länge sen gamla Hulda lämnade in. Stugan hade endast ett litet rum med en gammal lerkakelugn. Där var Hulda född och där hade hon levat hela sitt liv. Jag kommer inte ihåg, att hon hade någon anhörig. Hon lär ha haft en yngre syster som dött helt ung.

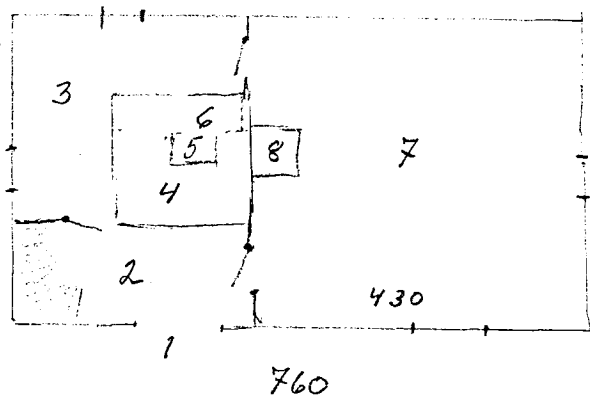
Där i skogsbacken stod kvar en ladugård, som till stora delar var nedfallen. Ett par otroligt steniga åkertegar kunde ses bort mot skogen. Det hade varit odlat en gång för inte så länge sedan. Vi barn var ju nyfikna på allting, så vi måste ju in i den gamla ladan och snoka. Där stod en ärjekrok (åder) helt gjord av en krokig trädstam samt en liten harv helt gjord av trä. Skalmarna var tillverkade av björk och harvpinnarna av enpinnar. Den var ledbar åt alla håll för att kunna parera bland stenar och trädrötter. Redskapen var avsedda att draga, d v s de användes alltså med människokraft. En sådan harv kallades för lötaharv. "Du går ann söm e lötaharv" sades det, om man snattrade och pratade.

Vi barn var inkomna där en gång och harvade och körde med de gamla redskapen i jorden i ladan. Då stod plötsligt arrendatorn som ett stort, gammalt bergtroll i laddörren. Nu var det verkligen allvarsamt, ja, det var nog frågan om livsfara, ty gubben Ljungblad var känd som en som man inte gick alltför nära inpå. Han var som ett troll, och han kunde svära, så det brann blå blixtrar. Vi hade stryk att vänta för ett föregående tillfälle, då vi hade pallat morötter från hans åker. Men det fanns en egenskap som han inte hade. Han kunde inte springa

- A Tonnatak med tegel
- B Fönster - englasade.
- C Timmer - liggande

CH

- 1 Inging
 - 2 Förstuga
 - 3 Kök
 - 4 Murstock
 - 5 Bokugn
 - 6 Hall för eldstad,
öppen eld
 - 7 Rum
 - 8 Kåkeugn
- Takhöjd c: 180

Hulda-Kristins stuga. Uppmätt och tecknad av Harry Ström.

fort och det kunde vi. Detta och det att ladväggen var nedrasad på ladan räddade livet på oss den gången.

Men tillbaka till Hulda. Hon tillbringade sin mesta tid ute i bygden. Hon gick tidigt på morgonen och kom hem så sent, att hon bara såg att gå hem. En dag gick hon dit och nästa morgon gick hon till ett annat ställe. Alltid fann de på att ge Hulda förströelse dit hon kom.

Det fanns mycket barn på den tiden, och Hulda var säker att "böta" d v s laga kläder och att handsticka strumpor. Hon fick ju i alla fall mat, och hon bar alltid kannekrukan i handen, så att hon fick mjölk med sig hem. Mor i huset satte fram ett fat eller en kopp på bordet, och så tog Hulda sin stol och satte sig intill. Man behövde aldrig säga "var så god".

Någon vinterkväll ibland blev jag skickad till Hulda med en kruka mjölk eller någon slaktmat vid jultid. Då kokade Hulda kaffe i trefotapannan på glöden i kakelugnen och långskorporna kom fram. Skorporna var långa och otroligt hårda. Dem fick man knöla med under hemvägen.

Stackars gamla Hulda plågades ihjäl av bröstcancer till slut. Man kan undra hur många par strumpor hon hade stickat under sitt liv, eller hur många kilo ullgarn hon förbrukat. Ett är hedervärt: hon förde aldrig något skvaller vidare och hon sa aldrig något ont om någon heller.

En mycket gammal historia berättar, att Huldans föräldrar hade fött upp en stut, som de skulle åka och sälja på Skänninge marknad. En stut är en kastrerad tjurkalv, som har blivit körd så att den blivit tam. Den köptes för att kombineras till ett par dragoxar.

Stuten kopplades för en vagn med två hjul och en lång stång av trä. Här åkte gubben och gumman. De fick stuten såld i Skänninge, med då fick det ett nytt bekymmer. Hur skulle de kunna ta sig hem? Gubben hade ju inte mer än ett ben, för det andra var av trä. En granne erbjöd sig att skjutsa dem, om han fick en tolvskilling (=25 öre). Nej, det var för dyrt, så gumman drog gubben på vagnen de tre milen ända hem, sägs det.

ÅSGÅRDA

I byn Åsgårda en halvtimmes gångväg från mitt hem var det några mycket gamla stugor. Det var små torpställen, så de som bodde där hade ett litet lantbruk, som de försökte livnära sig på. De hade en ko och somliga hade t o m en häst. Det var i regel utdikade kärrmarker, där de hade sina åkrar. Därför blev sådden sen. Den måste ju ske när nattfrosterna var slut, och det dröjde som regel nog efter midsommar. Så återkom samma problem på hösten. Frosten kom tidigt, och då blev det inget att tröska.

Stugan innehöll rum och kök. I rummet var det en jättestor öppen spis, som upptog minst en tredjedel av rummet. Det var så lågt till taket att man fick krypa in. I somliga fall var

där även yttertak av träspån. Då fick man vara särskilt försiktig på vår- och sommartider med elden.

I stugan däruppe på bergbacken bodde Gustav Lack med sina tre barn Amanda, Frits och Alfred. Alla tre barnen var vad vi kallar efterblivna. Min mormor talade ofta om att far Gustav skruvade fast barnen i hyvelbänken när han agade dem. Alfred arbetade ofta som dagsverkare i bygden, där han hade mindre betalt än andra. Ingen av bröderna kunde läsa och skriva, tror jag.

Ett par hundra meter längre ned för backen bodde två andra bröder, även de litet bakom flötet, som man säger. Den ene hette Johan, den andre Karl. Vi kallade dem för Finekalle och Finejohan. Det sägs, att Karl en gång i tiden hade varit en mycket fin man. Han reste, han som många andra, till Amerika för att söka lyckan men kom tillbaka efter några år fullständigt nedgången. Han hade jobbat på en boskapsranch i Södern. Där drabbades han av solsting och därför måste han återvända till Sverige.

Johan däremot var en jätte, men han hade inte så lätt att förflytta sig, ty han var plattfotad. Det var tur för oss andra, för Johan var livsfarlig, när han blev arg. Han hade en jättes krafter, han lyftade på allting han hittade, stenar, och plogar jonglerade han med över huvudet. En gång narrade vi pojkar honom att resa en vält rätt upp och ned. Det var nog ett lyft på närmare 200 kg. Vi pojkar klarade det knappast på två man, och vi trodde vi var så starka.

På en berghäll i granngården låg det en s k drängasten. Det var en sådan sten som man måste orka med för att räknas som fullgod karl. Om inte, var man en vekling och blev uppmanad att gå hem till mamma och be om flera smörgåsar. Stenen var rund och stor och svår att få grepp på. Vi pojkar i byn släpade med oss en våg en gång och se, den vägde 129 kg! Vi slet på den där "björnasten" så många gånger, och till slut lyckades de flesta av oss lyfta den några cm från marken.

En gammal tradition säger, att en man för länge sedan hade burit den från en åkerteg nedanför i ett skinnförkläde och lagt den där på bergkanten. En av pojkarna i byn har som gammal sysslat mycket med släktforskning, och han hittade en man i slutet av 1600-talet, som hetter Hjalmar Björn. Sannolikt är det han som lagt stenen där.

Så kom Finejohan gångandes en söndagseftermiddag. Han skulle till "boa" efter snus. Man var rädd om tiden, så man gick oftast till boa på söndagarna eller kvällarna. Jodå, Johan tog upp stenen ända till magen, men han kunde inte gärna bära med sig så mycket, och det var ju tur för oss med tanke på hans humör. Vi vart varnade av våra föräldrar att vi för allt i världen inte fick gnabbas med Johan, för då kunde det gå mycket illa för oss. Men det var ju alltför spännande för att låta bli.

En gång en härlig morgon i maj eller juni skulle jag och min kompis gå och fiska, och vi gick förbi stugan där Johan och Karl bodde. Johan satt på sittbrädan på gårdsplan barfota och med den stora slokhatten på nacken. Han ropade på oss. "Kom hit och titta, så får ni se sånna onna fötter söm ja har!" Ja,

de såg hemskt onda ut. De var stora och svullna och blåsvarta och såg närmast ut som ett par stora, ungsbrända limpor.

"Ja, det är verkligen synd om dej, Johan," sa vi. Men så sa min kamrat: "Hör du, Johan, jag har ett verkligt gott råd att ge dej." "Vad kan det vara?" sporde Johan. "Jo, du Johan, jag skall säga dej vad som är bra. Det är en tvål samt ett handfat med varmt vatten." Men nu vart det farligt med ens, ty nu reste Johan på sig. Han var stor som en slagbjörn där han stod. Nu var det bäst att vidga avståndet till Johan, för nu var han på stridshumör.

Jag kan inte återge allt han skrek, för det passar sig inte att skriva, men han nämnde, att han skulle se till att knivarna blev vassa och att han skulle ta med sig en hammare, när han blev bra i sina fötter. "Den där Axapöjken skulle han inte röra. Men den där Strömmasloken skulle han göra om, för hans far hade kasserat hans smör!" Johan var ute en gång för att sälja smör han själv tillverkat. Det var inknutet i en gammal röd snusnäsduk. Han kom till grannen Ström som sade, att två kronor kunde han ju alltid få, ty det gick väl alltid att smörja vagnen och skorna med det!

På eftermiddagen när vi gick hem från sjön, måste vi gå samma väg tillbaka. Då satt Johan på samma ställe igen och vi talades vid. Han hade glömt allt och var gemytet själv. Grannen Karl var han osams med sedan gammalt och honom skulle han slå ihjäl. Han hade gjort sig ett specialverktyg för detta, en grov enepåk som han täljat till med en stor mutter i ena ändan. Han stod i försåt bakom ladugårdsknuten, men den andre var trots allt för slug. Han kände på sig att det var farligt.

Sista gången jag såg Johan satt han på ålderdomshemmet i Ödeshög. Han var som vanligt klädd i storvästen och den svarta slokhatten. Han sade till mig, att han aldrig i sitt liv haft det så bra. Han hoppades få leva och njuta av livet några år till. Men det blev inte så lång tid, ett halvår kanske, och sedan var Johan ur tiden. Karl dog på hospitalet i Vadstena. Det är mer än femtio år sedan nu.

För ett par år sedan besökte jag stugorna därborta. De var så i ordning. Där bodde sommarfolk som jag inte känner, men inte någonstans var någon hemma. Åkrarna som gubbarna odlade var omöjliga att leta på. Där växte redan storskog nu.

PETTER-INGES-PETTER

Det vore väl synd att glömma bort ett sådant original som Petter i Ryket, som han kallades ibland. Han bodde vid gamla E 4:an vid Ryket. Området kallades förr för Skinnarbo ängar och tillhörde Järnstad by.

Här stod den mest skröpliga, gamla stuga man gärna kunde få se. Den var nog byggd någon gång under 1700-talet. Den hade haft korsknutar, och även uthusen, som var nerruttna för länge sedan, hade haft korsknutar. På stugan var taket borta för

länge sedan, och det hade Petter ersatt med stora plåtar, som hålldes på läge med stora stenar. Men när det blåste hårt, hade Petter väldiga problem att få plåtarna att ligga stilla.

När det regnade fick Petter sätta bunkar därinne för att samla regnvatten. För övrigt var taket stöttat inifrån med stolpar för att inte falla ner. Mellan dessa stöttar hade Petter sin sovplats. Han bodde tillsammans med sin stora hund, som låg ovanpå honom i sängen. Det var nog räddningen för Petter. Annars hade han frusit ihjäl.

Bakom stugan hade Petter sin toalett. Det var en stång mellan två plommonträd, och där satt han varje morgon. När vägen ändrades omsider och kom att gå på andra sidan stugan, ändrade inte Petter sin toalett. Han blev sittande där helt uppenbart med ändan mot vägen.

Petter hade massor av bisamhällen och sålde mycket honung på höstarna. Vidare försörjde han sig med att spränga sten på åkrarna. Han var skicklig att borra och spränga, då han hade varit rallare i sina unga dagar. Han skydde inget väder. Man kunde få se honom sitta och borra på en sten i det hemskaste snöoväder och sträng kyla.

Arbete fattades sällan. Det fanns massor av sten på åkrarna i Järnstad och Syllerstorp på den tiden. Stenen gick åt att lägga som underlag, när E4:an byggdes om och asfalterades. Petter slog på borret och sjöng gamla rallarevisor om Gällivare gruva t ex. I början hade han sin gamla mor att försörja. Det sades, att han gjorde detta med heder. Senare var han helt ensam med sin stora hund, som han aldrig hade med sig ute. I stugan kunde nästan vem som helst ta sig in, men hunden vaktade troget.

Det sociala tyckte inte att det var försvarbart, att han bodde så där dåligt, så det kom en socialassistent från Linköping en dag och frågade, om han inte ville flytta till en bättre bostad framme i samhället. Han var ganska envis på Petter, men då började denne att sjunga den gamla sången "Mitt hem är så ringa, dess dörr den är så låg, men aldrig en kärare boning jag såg". Socialassistenten tog upp näsduken, torkade sig i ögonen och sade: "Den mannen måste nog bo kvar i sin koja tills han dör i den."

Det blev ej så. Ödet hade annat att bjuda på. En eftermiddag på våren var Petter på väg åt Ödeshög. På vägen vid Backasand stod några bilar parkerade, och solen lyste på bilrutorna. Petter blev bländad. Han körde på en av bilarna med cykeln, körde omkull och slog sig ganska illa. Han togs omhand och fördes till en läkare, som konstaterade att han behövde vård, och att han inte kunde komma hem till kojan igen. Han togs därför in på ålderdomshemmet, där han blev mycket omtyckt.

När gubben vart ren och fick av sina gamla klädplator, visade det sig att han var en riktigt fin, gammal gentleman. Han blev personalens skyddsling. Han kunde ju sjunga så många gamla, fina visor från sin rallartid, och han var så god och förnöjd. Men det var bekymmer med hans fötter, ty tårna höll på att ruttna bort på en fot. Det var väl gamla köldskador som aldrig läkts.

Läkarna experimenterade ett tag med honom, men slutligen skickades han till Radiumhemmet i Stockholm för vård. Där lär han ha sagt till läkarna: "Skicka hem mig, så skall jag läka detta hära." Läkarna sade: "Var snäll och tala om för oss vad du använder, så även vi kan använda det." "Det är min lilla hemlighet, och den kommer jag aldrig att avslöja," sade Petter.

Petter kom hem till Hemmet igen och levde ytterligare några år. Det var väl inte så allvarligt med hans tår. Min morbror Halvar Andersson gav honom en liten tavla, en förstoring på hans gamla stuga. Han hängde den på väggen i sitt rum, och när han tittade på den, sjöng han med tårar i ögonen "Hem, hem, mitt kära hem".

När han hade lämnat sin stuga, blev folk nyfikna att snoka i hans gömmor. De hade fått för sig, att han gömt pengar nånstans i bråten. De första dagarna kunde ingen komma in där, för hunden var ju kvar och skyddade hans ägodelar. Man fick skjuta honom genom ett fönster. Stugan revs strax efter Petters död. Några anhöriga eller släktingar fanns nog inte, varför kommunen tog hand om hans ägodelar, om det nu fanns några.

Det berättas, att en gång tänkte ett sällskap med zigenare slå läger på ängen nära hans stuga. Han gick då ut till dem och sade åt dem, att det var lika bra att de lagade att de kom därifrån med detsamma. Annars skulle han själv laga att de kom iväg, kvickt. De tog honom knappt på allvar. Men när de hämtade mjölk i gården intill, frågade de litet om den underlige gubben, som lät så hotfull. De fick till svar att han inte var att leka med. Han hade varit rallare och stensprängare och han hade stugan full med sprängämnen och kunde ta sig för vad som föll honom in. Zigenarna rev omedelbart tältet och gav sig iväg!

BOSA-GUSTAV

Nere vid stranden av Lorasjön på Bönerys marker finns det en kulle, som visar att där varit byggnader i gången tid. Den kallas för Bosalyckan. Där bodde i gamla tider en bose. Det var en person, som var skyldig att ta hand om döda djur, flå dem och gräva ner dem o s v. I gammal tid var bosen även skyldig att tjänstgöra vid avrättningar. Han fick då ta hand om den avrättade och begrava honom någonstans, ty en avrättad fick inte begravas på kyrkogården.

Till tjänsten som bose tog man en benådad livstidsfånge. Han kunde komma ut i frihet, om han åtog sig sysslan som bose. Bosen hade även skyldighet att avliva hundar och kattor samt hästar. Han fick även ta reda på personer, som med egen hand gjort av med sig. De fick inte heller vila i vigd jord.

Lönen för sysslan var nog tämligen minimal, ty Gustav Bose gick och tiggde, sades det. Det talades om att han blivit benådad från det straff han fått för att han tagit livet av sin maka. Han hade kastat en klamp som vintertid blir i skorna

på hästarna. Han hade träffat så illa, berättade han, att han måste slå ihjäl henne för att slippa se henne plågas.

Nu fick han gå omkring och tigga mat i bygden. Mormor talade om att han kom då och då. Han fick ett mål mat, och när han skulle gå vidare, sade han ofta: "Snälla mor, kan jag få ett litet ägg eller en kaka bröd?" Det berättas, att en gång slogs Bosa-Gustav och Johan i Fällan på gödselstacken i Böneryd om en kalvränta. En annan gång berättade han, att han en gång lyckades ta en levande ekorre i skogen. Han tog hem den och kokade den levande i en gryta, som man kokar kräftor. "Vad smakade det?" frågade man honom. Han svarade: "Det första spat smakade kåda, men det andra de va så gott, så gott så!"

Som barn minns jag, att jag en gång i sällskap med några andra pojkar var vid Bosalyckan. Där stod endast några gamla körsbärsträd samt krusbärsbuskar. Ett minne har jag av att det låg en hjulring där kring en stor asp. Den hade blivit ditlagd för många år sedan, innan aspen var uppkommen, så att aspen sedan växt upp inuti ringen. Där var också spår efter det gamla trädgårdslandet, där han slog ihjäl sin gumma.

Det var skamligt att vara släkt med bosen förstås. Kristoffer Emanuelsons sambo Alida var av bosesläkt. Fia vid Lor kallades Bosafia.

BOSAFIA, ADEL-NITTAN OCH SKOMAKAREN I RAMBERGSTORP

Bosafia bodde vid Lorasjöns södra ände. Det var en ryggåstuga, d v s det fanns ingen panel. Antagligen var det en sk rökstuga. Gumman Fia var en snäll och rar liten gumma, som ofta gick förbi där vi bodde. Hon gick väl till Ödeshög ibland kan tänkas. Då hon blev trött, kom hon in för att vila, innan hon fortsatte den långa väg som återstod. Tänk, vad människorna kunde gå förr!

Fia var gammal när jag var liten. På den tiden mätte vi gångstigarna i tid. Fia hade nog att göra ett par timmar från Ödeshög och hem. I närmaste grannskapet hade hon en annan gammal tant, som hette Elin Lundbom. De hade ingen kontakt trots att det var endast fem minuters väg mellan stugorna. Elins stuga står nog fortfarande kvar, men Fias stuga är borta. Det var synd. Det finns säkert ingen sådan stuga mera. Då får man möjligtvis söka på Skansen eller någon hembygds-gård.

Adel-Nittan hade fått sitt namn av att han var en så skicklig jägare, enligt honom själv. Han bodde jämte Granesjön nära gränsen till Trehörna i närheten av Gransjömader. Enligt vad han själv sade, lyckades han skjuta nitton änder, som simmade i en rad på sjön, med ett enda skott ur sin mynningsladdare. De simmade så i rad, att kulan gick igenom ögat på alla!

Hans gumma däremot var nog inget snille, för det berättas att han en dag kom till grannen och bad få byta kärringar, för hans egen kärring hade sytt fast fingrarna i symaskinen!

Adel-Nittan hade nog ett mekaniskt sinne, för han konstruerade med enkla medel ett tröskverk, som han körde omkring i bygden och tröskade åt folk med. Det var halvrensande, men på den tiden (i slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet) var det en sensation.

Gamle J W Fredriksson i Sotäng, som var född i Rambergstorp, berättade en gång, att på Rambergstorps ägor bodde en skomakare, som var så fattig. Han hade stugan full av barn som hungrade, och inte hade de kläder så att de kunde gå ut vintertid. Han kom en dag till Fredrikssons far och bad att få hugga ved åt honom i skogen. Denne sa, att han redan släppt bort vedhygget till en annan backstusittare i grannskapet, som skulle hugga för 50 öre famnen. En famn var nästan tre m d.v.s. nästan vad en karl kunde hinna på en dag. Skomakaren erbjöd sig då att hugga veden för 35 öre famnen, bara han fick arbetet.

HUSFÖRHÖR

Pigan sa ju, att man aldrig kan få vara riktigt glad, för på sommaren går åskan och på vintern är det husförhör. Det är nog närmast ett sekel sedan detta hände. Det var husförhör på en gård. Bockar var intagna, bräder lagda tvärs över, klippt enris var strött på golvet. Det doftade så gott.

Folket från byn var samlade nästan mangrant. Ja, där fanns både fattiga och rika, bönder, drängar och pigor. Även gamle drängen Oskar, som inte satt inne med någon större begåvning precis. Han hade kommit tidigt och kunnat förse sig med den bästa platsen av alla borta i hörnet, där det var ryggstöd åt två håll. Det behövdes, ty Oskar somnade så gott som genast.

Efter hand började Oskar snarka. Prästen märkte att Oskar somnat, så han ställde en fråga till honom. "Vet Oskar, att Jesus Kristus har lidit och dött för dina och mina synder?" Nu vaknade Oskar, såg sig förvirrat omkring och utbrast: "O, Herre Gud, ä han döo! Jag som inte hört att han vart sjuker en gång."

SIMON

Gamle Simon var i staden. Han måste till läkare och förnya sina recept för att få medicin. Han gick till apoteket, där han fick beskedet att han måste vänta en timme. Simon tänkte, att nu skulle han passa på att köpa sig litet snus.

Han råkade gå in i en damekiperingsbutik, men det var väl inte så noga, tänkte Simon. Snus måste ju finnas i alla affärer! Men det kvinnliga biträdet sade, att snus sålde man inte här, utan han måste gå till nästa affär, där de sålde sådant.

Simon drog sig mot dörren, snopen över att han kommit fel. Vid

dörren stod en skyltdocka iförd den allra finaste kalas-
klänning. Hon stod där leende med ena handen lyft precis som
om hon skulle vinka till Simon. Men nu blev Simon rent ut sagt
förbannad och utbrast: " Flina du jäntjävvel! Du kan göra fel
du mä."

Karl-Johan i Laxhemmets stuga idag.

Oskarstallen.

BARNDOMENS DIALEKT

Jag skall försöka göra en liten uppteckning av den dialekt vi talade i norra änden av St Åby socken, när jag var barn. I södra delen skilde sig dialekten en hel del, eftersom den så småningom övergick i Trehörnadialekten och påminde om småländska.

EN DEL NAMN OCH UTTRYCK FRÅN MORMORS TID

Krösa = lingon kokades det krösamos av på hösten i stora tunnor. Det användes året runt och rördes ut med sötmjöl i ett stort lerfat. Krösamos, kokt potatis och spickesill äts ofta som lunchrätt.

Dafse = hopkok av krösamos, rågmjöl samt enebärdricka. Det användes även till potatisen och det tyckte vi var gott.

Jimmer = en tacka som var dräktig för första gången.

Jylta = en hongris som var dräktig för första gången.

Rönte = fargalt

Vanna = en blåsmaskin av trä att blåsa bort agnar ur den tröskade säden.

Bynket = agnarna.

Ressel = såll.

Ressla = sila genom såll.

Olsmässekroken = Olovsdagen.

Dundra = slå kärvar mot loggolvet, så att rågkornen föll ur.

Lökaka = tungt, svårtuggat bröd bakat på dålig råg.

EXEMPEL PÅ DIALEKT

Öm en skulle pröva te å skriva på vāran dialekt sōm en talade när en gick i skolan på 20-talet. En har nog glōmt en stor del, tror ja. Ja, dā ä la synn dā mä förstāss, men vi hadde ju inte någon vidare vacker dialekt precis, men vi löckades i de flesta fall göra öss förstādda.

Vi fick ny lärarinna för nästan varje termin i skolan. Det kom öfta lärarinnor långt bōrtifrån, å dā va inte allti di försto va vi sa. I småskolan kommer jag ihåg en gång att vi skulle titta på planscher, som användes som åskådningsmaterial. Lärarinnan pekade på en igelkott och frågade vad det var. Det var Gustav som svarade, och han ägde sin humor redan då. "Dā ä la e igelkōttaso, dā sir la frōken." En annan gång frågade hon Gustav vad vi hade till läxa. Gustav funderade ett tag och hos oss andra steg spänningen. Så harsklade han sig och så sa han : "Dā ä la öm hōppetossa, ella?"

Min gamla mormor led av svagt hjärta mot slutet av sin levnad och måste uppsöka lasarettet i Vadstena. En gång frågade doktorn hur hon mådde. Hon svarade: "Jo tack, dä ä rätt så bra, men dä ä så svårt å gå i öppförsbacka, för ja blir så flåsestinner då." Doktorn bad henne förklara vad hon menade.

Dä va möcke fölk söm bodde ute i törparevaln på den tia å dä va inte nära te handelsboera inte. Å där fanns inte te köpa allt en behövde. Man måste allt försöka te kömma te stan ibland mä. Nu finns det inga handelsboer å inget fölk heller förrästen, så nu måste man åka te stan öm en ska ha nött. Dä bledde kölsvart när hösten kom, men dä lyste i fönsterna i stuvera, dä va dä enda. Men dä va månljust iblann, men då va dä grant, dä vill ja löva. Va dä då nörrsken på vinternätter, dä va dä gudomligt vackert.

Sigrid och Carl August Ax med barnen Linnea och Lennart utanför Laxhemmet 1931.